

1907—COORDONATE ALE ISTORIEI LA FLĂMÎNZI

Documente

În primăvara anului 1987 se rememorează 80 de ani de la marea răscoală țărănească desfășurată în 1907.

Pornind de la aprecierile secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu privire la rolul țărănimii în istorie, de la faptul că aceasta a constituit, secole de-a rândul, principala forță a progresului social, publicăm prezentul grupaj de documente, în marea majoritate inedite, aflate în păstrarea Arhivelor Statului din București și din țară, pentru cinstirea faptelor eroice ale țărănimii petrecute acum opt decenii*.

Tematica lor este variată și reflectă atât cauzele și desfășurarea, cât și semnificația profundă a răscoalei. De la semnalul dat în comuna Flămânzi, răscoala s-a întins spontan și cu iuțea fulgerului în toată Moldova, în Muntenia, în Oltenia, și în alte zone. Cauzele profunde și îndepărtate izvorau mai ales din starea economică și socială a clasei țărănești: lipsa de pământ, în ciuda altor promisiuni făcute de clasele dominante, sistemul defectuos și condițiile deosebit de grele dearendare a pământului, la care se adăugau abuzurile arendașilor.

Aspectele privind desfășurarea răscoalei sînt semnificative atât pentru marcarea ariei geografice, pentru pătrunderea fenomenului social-economic care a generat-o, cât și pentru formele întrebuițate de țărani în impetuoasa lor ridicare împotriva nedreptății și asupririi.

Grupajii în jurul celor mai răsăriți dintre ei, țărani s-au îndreptat în cete mari spre centrele de plase și de județe spre a determina autoritățile să încheie învoielii în condiții mai favorabile pentru ei.

Documentele dovedesc reacția deosebit de violentă a claselor dominante față de răscoală și răsculați. Deși inițial au intenționat să ceară ajutor străin, represiunea organizată de acestea s-a soldat cu 11.000 de martiri care au plătit cu viața curajul de a fi cerut condiții de viață mai bune.

Semnificative sînt analizele și aprecierile cuprinse în rapoartele și informările reprezentanților diferitelor state acreditați la București, asupra cauzelor, stării în care se afla țărănimia și momentelor principale ale răscoalei.

Alături de țărâtime, în marea sa ridicare s-a aflat clasa muncitoare, îndeosebi prin socialiștii grupați în jurul cercurilor „România Muncitoare“, care au organizat manifestații de solidaritate în principalele centre muncitorești.

Marcînd astfel împlinirea celor 80 de ani care au trecut de la marea răscoală țărănească din 1907, sîntem călăuziți de adevărul pe care-l formula tovarășul Nicolae Ceaușescu, potrivit căruia toate aceste evenimente au constituit un moment de seamă în realizarea marilor transformări la sate, în „realizarea alianței de luptă dintre clasa muncitoare și țărâtime“ în efortul comun de edificare a unei orînduirii mai drepte și a unei vieți mai bune în patria noastră.

* Documentele au fost oferite spre publicare de: Damian Ancu, Nicolae Chipurici, Eugenia Ciocan, Emilia Cohn, Ana-Cristina Halichias, Teodor Mavrodin, Mihai Gheorghe, Maria Moruzi, Rodica Mușetoiu, Gheorghe Popa.

Idealurile pentru care au pornit în masă să-și facă dreptate locuitorii satelor, acum opt decenii, își găsesc o plenară întruchipare în realitățile României contemporane. În lupta pentru transformarea revoluționară a societății românești, în procesul de trecere la revoluția și construcția socialistă, s-au demonstrat cu prisosință caracterul profund științific și realismul viguros al politici agrare promovate de Partidul Comunist Român. Ansamblul de măsuri inițiat, care se aplică azi pe un front larg, a consolidat baza tehnico-materială a agriculturii, a accentuat caracterul său modern. Așa a fost posibil ca, în cea mai mare parte, datorită progreselor din ultimii 21 de ani, volumul producției agricole să crească de mai bine de patru ori în raport cu anul 1945. Valorificând integral rezervele interne ale agriculturii, partidul a inițiat noua revoluție agrară, destinată să modifice felul de a gândi și a munci al țărănimii. Toate acestea sînt menite să întărească și mai mult calitatea agriculturii, cea de a doua ramură importantă a economiei naționale, și să confere un loc de prim ordin țărănimii în dispozitivul de forțe care constituie baza orînduirii noastre și care, acționînd într-o strînsă unitate — muncitori, țărani, intelectuali —, edifică cu succes socialismul și comunismul.

1

1906, spre sfîrșitul anului. Jalba țăranilor din comuna Cuza-Vodă, cătunul Scheia, comuna Helestieni, cătunele Fărcășeni și Caracaș din județul Roman către proprietăreasa Ema Lissosky, în care se plîng de asupririle la care sînt supuși de arendașul moșiei.

Onorată stăpînă,

Noi, locuitorii din comuna Cuza-Vodă, cătuna Scheia, jud. Roman, semnați mai jos și care întotdeauna am fost angajați la muncile agricole pe moșia Scheia, venim cu toată supunerea să vă înștiințăm că am ajuns să ne hrănim foarte greu pe moșia d-astră de cînd ați dat-o în arendă d-lui Gutman și că pe viitorime vom fi siliți să ne îndreptăm pașii în altă parte pentru a ne cîștiga hrana zilnică a noastră și a familiei noastre. Anul acesta am muncit cu toată sîrguința și din tot sufletul după cum am muncit întotdeauna, însă vedem că la socoteală arendașul își bate joc de noi și de munca noastră. La toate muncile ne socotește mai puțin decît am muncit, păgubindu-ne la arătură, secere, coase, prașilă, boronitură, zile cu caru, zile cu palmele, cu suhatul am angajat vitele pînă la sf. Dumitru și ne-a luat cîte 28 lei pentru părechea de boi, 2 zile de cărat cu caru și 2 pui, pentru vaca cu vițel ne-a luat pînă la sf. Dumitru 18 lei și un pui. Cu toate că am plătit pînă la sf. Dumitru ne-au dat afară vitele încă de la 7 septembrie. Cu locurile luate în arendă, cumpărăturile, am avut în vorbă să ne dea prăjina cu prețul de un leu și 25 bani și la socoteală, pe lingă că ne încărcă la numărul prăjinelor și ne pune să plătim mai mult de cît am avut, apoi ne mai ia și alt preț decît cel învoit în primăvară, cerîndu-ne cîte 2 lei de prăjină. Iar cînd îl întrebăm și îi aducem aminte vorba noastră din primăvară ne răspunde: „Aveți contract cu mine?” Și în adevăr că nu avem, căci am avut încredere în vorba d-sale de arendaș care are 14 moșii în arendă și nu am făcut contract cu el. Acum plătim cît ne pretinde d-lui prețul care nu s-a plătit de cînd sîntem noi pe moșie, numai ca să ne putem scoate păpușoiu ca să avem cu ce hrăni copiii. Dacă la socoteală chiar așa nedreaptă după cum o face el cu toți contabilii lui, iese ca un om care mai are ceva de primit bani de la el, îl trimite întîi la primărie ca să se treacă pe contractul de angajament pentru anul viitor, spunîndu-i că apoi să vie la curte să-i plătească, să ia ce are de luat pentru munca făcută în anul acesta. Cînd se întoarce omul de la primărie și cere să i se dea banii care i se cuvin, arendașul îl dă afară pe ușa în brînci, spunîndu-i că nu are nimic de luat. La alții la care se îndură să le dea ceva,

ceea ce au găsit că are drept nu le dă bani, ferească sfântul, îi dă o țidulă ca să se ducă la crîșma din sat și să ia marfă și rachiu în loc de parale. Și cînd vine perceptorul ca să ceară birul trebuie ca să-i vîndă avutul omului. Căci pentru toată munca lui de peste un an s-a ales cu cîteva litre de rachiu și cîteva metri de pînză putredă.

Ne ia groaza, onorată stăpînă, cînd ne gîndim la ceea ce ne așteaptă pentru viitor. De aceea vă rugăm faceți d-voastră ceea ce veți crede cu putință pentru a face ca arendașul să fie mai cu omenie cu noi, să nu ne mai jăcuiască, că e păcat să muncim tot anul și să nu ne alegem cu nimic la socoteală, căci de vom vedea că ne măsoară și ne socotește tot cum ne-a măsurat și ne-a socotit pînă acum, siliți vom fi să ne ducem încotro ne va îndrepta d-zeu. Și cînd ne vom aagaia cu muncile în alte părți, apoi nu se știe cînd vom mai putea să scăpăm de acolo și veți fi și d-voastră în suferințe că va rămînea moșia fără brațe de muncă. Alăturăm lista de nedreptățile făcute fiecăruia dintre noi și vă rugăm, onorată stăpînă, să vă dea d-zeu multă sănătate.

Semnați : (29 semnături)

După modelul acesteia cei din comuna Heleștieni, cătunul Caracaș, semnați (24 semnături).

Comuna Cuza Vodă (Roman) semnați (18 semnături)

Comuna Heleștieni, cătunul Fărcășeni (38 semnături)

Comuna Brătulești (o semnătură)

Comuna Răchîteni, încă vreo 16 oameni.

În total vreo 150 oameni.

Arh. St. București, colecția Documente privind mișcarea muncitorească, dosar 58/1907—1944, f. 97—98, orig.

2

1907, ianuarie 20. Raportul Prefecturii județului Olt către primul ministru, privind cauzele neînțelegerii dintre sătenii din comuna Șerbănești și arendaș.

Prim Ministru, București

Ordinului dv. telegrafic de aseară :

Cauza nedijmuirii a mai multor locuitori după moșia Șerbănești a d-lui Pulopolu sînt inșeși locuitorii.

În toamnă, locuitorii au semnalat Prefecturii unele neînțelegeri dintre dînșii și arendași și imediat am făcut personal cercetări în localitate, după care s-a început culesul, însă fiind muncă multă nu s-a putut termina curățatul și pregătirea pentru dijmuire pînă la căderea zăpezii și cînd timpul a devenit aspru locuitorii nu au mai voit să curețe de foi porumbul și l-a lăsat acoperit pînă la îndulcirea timpului.

Autoritatea comunală, după ordine repetate ale noastre a stăruit pe lîngă locuitori a se pregăti pentru dijmuire, dar ei au fost opriți de timp.

Arendașul nu se împotrivesște la dijmuire, ci stăruiește mereu deci să se pregătească.

Inspectorul comunal respectiv a plecat deja în localitate spre a regula dijmuirea, timpul fiind mai dulce.

De la cercetarea făcută de noi în localitate nici o plîngere nu am mai primit de la locuitori pentru nedijmuire.

Nr. 423

1907 ianuarie 20

Arh. St. Slatina, fond. Prefectura județului Olt, dosar 22/1907, f. 13.

3

1907, ianuarie 20. Ordin telegrafic al primului ministru, G. Gr. Cantacuzino, adresat Prefecturii județului Olt referitor la nedijmuirea sătenilor din comuna Șerbănești.

D-ului Prefect al jud. Olt, Slatina

Prezentată la C.M.I. nr. 4 cl. a. cuv. 74 c. data I/II ora 7 m. 40.

Transmisă de ... Buc. data ..., ora ..., m ...

Este foarte blamabil să se fi tolerat ca pînă acum o parte din sătenii comunei Șerbănești să fi rămas nedijmuți. Veți revoca îndată pe primar pentru neglijența sa, deoarece legea poliției rurale îi dă dreptul de a dijmu din oficiu pe săteni. Și veți lua măsurile convenite, ca prin primărie să se dijmuască urgent porumbul oamenilor, raportîndu-mi telegrafic de rezultat satisfăcător sub răs-punderea dv.

Prim ministru,

G. Gr. Cantacuzino

Arh. St. Slatina, fond Prefectura județului Olt, dosar 22/1907, f. 122.

4

1907 februarie 7, Dorohoi. Raport al Prefecturii județului Dorohoi către Ministerul de Interne asupra răscoalei țărănești din unele comune ale județului.

Copie de pe raport no. 715 al prefecturii Dorohoi către Ministerul de Interne, înregistrat la no. 9475 din 7 februarie 1907

(Rezoluția :) Se va trimite copie d-lui ministru de Culte și Instrucțiunii Publice spre a binevoi să ordone o anchetă printr-un inspector școlar și defensor eclesiastic, care dinpreună cu prefectul județului Dorohoi să descopere pe instigatorii învățători și preoți, luînd măsuri urgente de pedepsire. În acest sens se va comunica și d-lui prefect de Dorohoi.

Domnule Ministru,

Prin raportul nostru nr. 1251 din 14 februarie 1906 am avut onoare a vă aduce la cunoștință începutul mișcărilor locuitorilor din unele comune ale acestui județ, motivate de lipsa de pămînt pentru hrană și că acea mișcare se făcea în urma indemnului învățătorilor și preoților.

De atunci și pînă în prezent mișcarea locuitorilor a luat proporțiuni, așa că este probabil a se întinde în tot județul și în adevăr: în luna iulie 1906 a avut loc răscoala locuitorilor din comunele Stubeeni, Vlăsinești, Avrameni și Sârbi a Epitropiei Sf. Spiridon, ținută în arendă de către dl. Calman Fischer. Această mișcare, deși nu a avut nici un rezultat că li s-a cedat de numitul arendaș 600 fălci din acea moșie, totuși nu este încă liniștită, fiindcă locuitorii din Sârbi vin din nou cu cererea de a li se mai da tot din acea moșie încă o cîțime de 237 fălci ce zic că nu le ajunge pentru cultură și imaș, despre această cerere urmează ordinul dv. no. 687/907 motivat de plîngerea d-lui Calman Fischer.

În ziua de 31 decembrie 1906 a avut loc mișcarea locuitorilor din comuna Hudeștii Mari, provocată tot de către învățători prin interpretarea în mod tendențios a unei broșuri ce a fost distribuită locuitorilor, această mișcare după cum am avut onoare a vă raporta sub no. 80 din 7 ianuarie 1907 s-a mărginit, în urma măsurilor luate, în formularea unei cereri din partea locuitorilor de a li se da pămînt, cerere care a fost prezentată dv. de către o delegațiune a locuitorilor despre care tratează ordinul dv. nr. 4257 din 25 ianuarie a.c.

În fine, în ziua de 31 ianuarie 1907 asemenea mișcare a avut loc și printre locuitorii comunei Horodiștea, care iarăși s-a mărginit numai în formularea unei cereri de a li se da pământ de hrană și însărcinarea unei delegațiuni din partea lor ca să se prezinte Ministerului ca și cei din comuna Hudeștii Mari, de al căror exemplu au fost îndemnați.

Este de netăgăduit, d-le Ministru, că locuitorii în majoritate sînt aproape lipsiți de pămîntul necesar pentru întreținerea lor și că numai grație bunelor raporturi dintre ei cu marii proprietari și arendașii de moși își pot satisface trebuințele lor, dar aceste bune raporturi încep să dispară datorită instigațiunilor malicioase ale învățătorilor și preoților sătești, îndemnînd locuitorii a nu se mai angaja pentru lucrări agricole în schimb de pămînt pentru hrană ci a se răscula și a lua chiar cu forța moșiile pe seama lor.

Această stare de lucruri fiind îngrijorătoare mă cred dator d-le Ministru să vă supun din nou cunoștinței dv. cu rugăminte să binevoiți a lua măsurile ce veți găsi mai nemerite spre a se pune stavilă unor asemenea instigațiuni pe de o parte iar pe de altă parte de a se restabili bunele relațiuni dintre locuitorii muncitori și marii proprietari.

Binevoii etc. ...

Prefect

(ss) Miculescu

Arh. St. București, colecția Spiru Haret, dosar 12, f. 19, copie.

5

1907 februarie 13, București. Adresa Ministerului de Interne către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice prin care solicită luarea de măsuri împotriva învățătorilor participanți la răscoală.

Ministerul de Interne

Direcțiunea

Administrației Generale
a Personalului și Poliției Generale

Serviciul Poliției Generale și Statisticeii

Nr. 7441 13 febr. 1907

Confidențial — personal
Urgent

Domnule Ministru

Prin adresele no. 9387 din 22 februarie și no. 23655 din 5 mai 1906 am avut onoarea a vă aduce la cunoștință începutul mișcării locuitorilor din unele comune ale județului Dorohoi, mișcare care a avut loc în urma îndemnului învățătorilor și v-am rugat să binevoiți a lua măsuri pentru mutarea în alt județ a învățătorilor agitatori. Pînă în prezent n-am primit nici un răspuns în această importantă chestiune.

Acum dl. Prefect de Dorohoi îmi face cunoscut prin raportul nr. 715 că de atunci și pînă în prezent mișcarea locuitorilor a luat din ce în ce proporțiuni mai mari, așa că este posibil să se întindă la toate comunele din acel județ și la cele învecinate din județele limitrofe. Aceasta este de îngrijit din punctul de vedere al siguranței statului și prin urmare trebuie a se lua de urgență măsuri pentru stăvilirea răului, mai ales în vederea apropierii muncilor de primăvară, întrucît aceste mișcări sînt motivate de lipsa de pămînt și ele se manifestă prin intrarea locuitorilor prin silnicie cu plugurile pe moșiile arendate.

Comunicîndu-vă cele ce preced, am onoare a vă înainta, alăturate aci în copie, rapoartele Prefecturii de Dorohoi nr. 715 și 765/907 rugîndu-vă cu stăruință să binevoiți a da consimțămîntul dv. la instituirea unei comisii, compusă din dl. prefect al județului Dorohoi, un domn inspector școlar și dl. defensor eclesastic respectiv care să procedeze de urgență la facerea unei serioase anchete

pentru a descoperi pe aceia dintre învățători și preoți care fac instigațiune printre locuitori, pentru ca în urmă să avizați la pedepsirea lor.

Alătur aci o copie de pe un raport confidențial al d-lui prefect de Dorohoi, datat 5 februarie 1907 precum și o listă de trei învățători dovediți de administrație, pînă în prezent, ca agitatori ai sătenilor, în privința cărora vă rog să binevoii a lua urgent măsuri pentru mutarea lor în alte județe și darea lor în judecată.

De rezultat veți binevoi a ne comunica.

Primiți, vă rog, domnule ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Ministru

G. Gr. Cantacuzino

D-lui ministru al Cultelor și Instrucției Publice

Arh. St. București, colecția Spiru Haret, dosar 12, f. 9—10, orig.

6

1907 martie 7, Brînceni. Raport al administratorului moșiei Brînceni, Ștefan Raziș, în care îl informează pe proprietarul Gogu Gh. Vorvoreanu în legătură cu starea de spirit a locuitorilor de pe moșiile Brînceni, Găuriciu și Smîrdioasa, Extras.

1907 martie 7

[...] În ceea ce privește pentru mișcările țărănești, mă interesez, dar pînă acum pe aici este liniște; astăzi după amiază am fost la Găuriciu unde am stat cu ei de vorbă două ceasuri, dar nu am simțit nimica. Cred, în tot cazul că dacă se va întimpla ceva în Teleorman începutul nu o să fie de la locuitorii noștri pentru că spiritele, pînă acum, sînt liniștite.

Am oameni și aici și la Găuriciu și Smîrdioasa care se interesează și o să fiu vestit la timp dacă va fi ca să se întimple ceva, lucru ce nu cred pentru moment.

Șt. Raziș

Arh. St. Craiova, fond Vorvoreanu, dosar 86, f. 377.

7

1907 martie 9, Brînceni. Telegramă a lui Șt. Raziș în care comunică începutul răscoalei în Alexandria.

1907 martie 9

D-sale d-lui G. G. Vorvoreanu

V-am telegrafiat că la Alexandria s-au petrecut tulburări. Pe aicea nu se poate ști ce se va întimpla peste noapte, fiind toți agitați. Miine socotesc să duc familia la Giurgiu, dacă o să fie cu puțință pentru că aicea nu sîntem deloc în siguranță.

Raziș

Arh. St. Craiova, fond Vorvoreanu, dosar 86, f. 379

8

1907 martie 10, Alexandria. Telegrama administratorului moșiilor Brinceni, Găuriciu și Smîrdioasa, Șt. Raziș, prin care comunică lui Gogu Vorvoreanu izbucnirea răscoalei.

Telegramă,
1907 martie 10

Vorvoreanu

Sintem devastați, casele, grajdurile; cu totul paguba este mare. Sint rănit. Comis(arul) aflat aici, omorît.

Raziș

Arh. St. Craiova, fond Vorvoreanu, dosar 86, f. 380.

9

1907 martie 11, Alexandria. Raportul administratorului Șt. Raziș către G. Vorvoreanu referitor la desfășurarea răscoalei și măsurile luate pentru limitarea pagubelor.

Alexandria, 1907 martie 11

D-sale

D-lui G. G. Vorvoreanu,
Craiova

Confirm scrisoarea de ieri și telegrama de astăzi. Armată nu s-a trimis pînă astăzi la Brinceni. Maiorul Conda cu multă rugăminte mi-a făgăduit că miine dimineață se trimite armata care sosește de la Cîmpu-Lung. Țăranii au spart pivnița de la vie și au luat tot vinul. Și astăzi au cărat ovăz și orz de la podul grajdului, au furat porcii, caii și tot ce au găsit. Astea toate mi le-a spus agentul de percepție care a trecut pe aicea. Foc nu puseseră pînă pe la 12 1/2, după amiaza, nu mai știu ce s-a mai întîmplat.

Aștept să vie 6 jandarmi care s-au dus să aducă copiii care aproape că nu mai erau în siguranță, pentru că țăranii cred că sint ei acum și pe viitor stăpîni. Sint orele 8 1/2 și nu s-au înapoiat încă jandarmii. Revolta se întinde mereu în județ și Vlașca; peste tot jaf și foc. Cele mai multe moșii pustii, omoruri peste tot unde s-au găsit oameni. Doctorul m-a asigurat, cu toată stîmna, că rănilile ce le am în 6 zile se vindecă. Al dumneavoastră devotat serv(itor),

Șt. C. Raziș.

Arh. St. Craiova, fond Vorvoreanu, dosar 86, f. 383.

10

1907 martie 11. Memoriul locuitorilor din comunele Ploștina și Leurda din județul Mehedinți către ministrul de Interne și președintele Consiliului de Miniștri cu privire la hotărîrea lor de a avea și apăra pămîntul comunelor lor de acapararea moșiilor vecini și de a scăpa de arendași și mizeriile îndurate din lipsă de pămînt.

Domnule ministru.

Dacă scarta a urșit pe țăranul român ca din sudoarea muncii lui să se agonisească cele trebuincioase nu numai pentru existența sa ci și a tuturor celor

ce mai există în țara aceasta, sîntem nevoiți să vă mărturisim că forțele de care dispunem s-au consumat luptînd cu mizeriile vieții aceștia și că a sosit timpul cînd trebuie sau să pierim sau să ni se mai golească din paharul suferințelor ce îndurăm.

Nu știm care va fi fost păcatul care ne-a dus să moștenim odată cu prima scînteie de viață robia pe moșia noastră însăși, dacă ni se dă dreptul a ne crede că sîntem o părticică din ceea ce constituie „Statul român”.

Ne-am pomenit clăcași nu pe moșia boierească, ci pe a statului ce este în această comună și care a fost și e arendată la diferiți din acei ce — inimă neagră — se pot numi.

Fiecare seară și zori de zi în timpul de muncă era însoțită de înfiorătorul strigăt „La clacă copii”. Biciul ispravnicului pocnește încă la spatele nostru și se încovoie pe spinarea celor slăbiți din noi și a nevestelor noastre, mai cu seamă cînd acestea din urmă încearcă să se uite la capătul locului unde și-au lăsat copilașul la umbra vreunui mușuroi și în voia lui Dumnezeu.

Sînt mulți din noi care nu se pot numi cetățeni români întrucît nu au nici un loc de casă în această țară ce se zice că e țară românească.

Dacă arendașul moșiei statului se înduioșează să ne dea cîte un loc de muncă, numai Dumnezeu știe cum ne e dată puțînta de a-l munci sau a lua producția muncii noastre, căci nu sîntem dijmuiți decît atunci cînd toată producția sa e asigurată și cînd datoria noastră către dînsul e terminată.

În fiecare an ne apucă iarna cu grămezile de griu sau porumb nedijmuite și de multe ori chiar sub actualul arendaș ne-au rămas munca pe cîmp iar noi tot în lipsă.

Am cerut mereu, chiar și în toamna aceasta, de la d-voastră dreptul de a fi dijmuiți la timp de autoritatea comunală și nimic nu ni s-a răspuns.

În repetate rînduri am reclamat să ni se împartă moșia aceasta nouă în orice condițiuni de plată și iarăși nimic nu ni s-a răspuns.

De cîtva timp, asigurați fiind că băncile populare sînt văzute cu ochi buni și le e dată fericirea de a li se da înțietate în arendarea unor astfel de moșii, am înținat și noi o așa bancă și cerînd intervenire pentru rezilierea contractului actualului arendaș, ni s-a răspuns că cerem absurdități.

Mai avem pe această moșie cîte un loc cu pruni puși de moșii noștri și din care am dat și dăm întotdeauna dijma arendașului fără ca măcar să obținem regulat bilanț în care să se prevadă aceasta, zicînd chiar cel din prezent că nu-și taie singur craca de sub picioare. Am cerut răscumpărarea lor și nimic nu ni s-a încuvințat.

Izlaz pentru vitele noastre nu avem nici de cum pe moșia la care clăcuim și numai pe ogașe și zona șoselii putem păstea de funie boii sau vreo vacă ce la puțîni le e dat să aibă. Am așteptat destul dar orice speranță e pierdută.

Vă rugăm domnule ministru să binevoiiți a vă îngriji de soarta noastră, a unor oropsiți ai soartei și a ne da nouă și copiilor noștri moșia pe care din moși strămoși clăcuim, scăpîndu-ne de biciul și înjurăturile ispravnicilor ciocoști și procurîndu-ne puțînta de a putea și noi să trăim.

Dacă nu va fi posibil să ni se vîndă definitiv, cel puțin să ni se dea nouă în arendă pe orice cale și în orice condițiuni se va crede.

Această rugăciune a noastră vă e transmisă prin o delegație din sînul nostru compusă din următorii: Vasile Măroiu, Ion Gh. Albici, pr. C. Albișoreanu, Gh. Barbălată, I. C. Ungureanu, Ion Ploștineanu, Dtru Niță Mihart, Vasile Barbălată, Costache Ciortan, Ion Butariu, P. Neagoe, I. I. Mihart, Petre Olarul și Gheorghe Gogan.

Prin gura lor veți auzi strigătul de disperare al nostru cerînd pămînt și deci posibilitatea de a trăi.

În cazul cînd glasul nostru nu va fi auzit și nu veți pune capăt mizeriilor ce îndurăm din lipsă de pămînt, declarăm cu toții că ne vom împărți singuri această moșie și nu vom îngădui chiar dacă vom pieri cu toții să mai existe încă un arendaș pe această moșie. Din nou și pentru a doua oară protestăm domnule ministru contra neomenoaselor planuri ce și-au alcătuit proprietarii vecini cu această moșie care se judecă în prezent cu statul voind a-și însuși cîteva sute de pogoane din pădurea și moșia statului din această comună.

Am observat chiar puținul interes ce pun apărătorii averii statului în acest proces, deoarece grație banului care le astupă gurile și ochii au lăsat să câștige cei doi vecini interesați Ion R. Stiučan și V. Ștefănescu. Procesul continuă încă și dacă din cauza puținului interes ce pune statul în aceste procese se va câștiga pe nedrept o știm bine, nu vom lăsa să o ia ei, ci o vom împărți noi chiar dacă vom fi omorâți pînă la unul.

Alăturăm copii după procesele verbale dresate la fața locului de autoritatea locală unde se constată modul de procedare al vecinilor proprietari și cum justiția a procedat la cercetări etc. Cerem ancheta a se dovedi.

Spereăm domnule ministru că nu veți îngădui ca să se verse sînge frătesc pentru scăparea acestor bucăți de pămînt ce vor să le răpească d-nii I. Stiučan și V. Ștefănescu și în același timp ne veți da pămînt în orice condiție veți crede, numai să ne scăpați de clacă, de fajurăturile și biciul ispravnicilor ciocoiești.

Altfel dreptatea ne-o vom face singuri, căci nu mai putem îndura atîtea suferințe. Pămînt ori moarte — aceasta e deviza noastră.

(Urmează un număr de 207 semnături)

Primăria comunei Ploștina.

Semnăturile din prezenta petiție fiind ale celor subscriși propriu și prin punere de deget și cele arătate fiind juste se atestă.

1907 martie 11

L.S.

p/primar

G. G. Ciortan

Arh. St. Drobeta-Turnu Severin, colecția Documente, XXXIII/68, f. 1—11, copie. Originalul se află la Biblioteca Academiei R. S. România, manuscrise românești, nr. 4121, p. 144—149.

11

1907, martie 12. Raport al Prefecturii județului Olt către Ministerul de Interne despre izbucnirea răscoalei în comuna Crîmpoia.

Zi Liberă

Intr. nr. 2175

MINISTERUL DE INTERNE — BUCUREȘTI —

Țăranii din comuna Crîmpoia acest județ s-au răscolit și după ce au rupt firele telefonice au hotărît să se dedea la excese.

Inspectorul comunal aflat în localitate a scăpat cu fuga

Dl. Prefect înainte de a se anunța răscoala a pornit în localitate și astăzi a plecat acolo și dl. procuror cu armata.

În celelalte comune din județ pînă acum e liniștite, însă avînd informațiuni că răscolății din Teleorman au luat drumul spre gara Corbu, am luat măsuri ca un detașament de infanterie să pornească cu primul tren la acea gară spre a proteja trenurile și a împiedeca devastările.

În localitate, lipsă de cavalerie, foarte necesară în asemenea împrejurări.

Am cerut d-lui ministru de război să ne trimită un escadron permanent și să mobilizeze escadronul de depozit din Slatina.

Am telegrafiat d-lui ministru al justiției să dea ordin a se suspenda procesele cîteva zile spre a se împiedica accesul țăranilor în oraș.

Rog luați măsuri a nu se deplasa regimentul de infanterie din Slatina sau a fi înlocuit în caz de deplasare.

Nr. 1473/12 martie 1907

Arh. St. Slatina, fond Prefectura județului Olt, dosar 122/61/1907, f. 9.

12

1907 martie 14, Alexandria. Raport al administratorului Gh. N. Banu, referitor la încetarea răscoalei în cele trei așezări și recuperarea bunurilor luate de țărani de la conace.

D-lui G. G. Vorvoreanu

Craiova

Posesor la timp al scrisorii D-voastră din 13 c., respectuos vă fac cunoscut că locuitorii au început a se potoli.

În urma scrisorii mele din 12 c. a sosit în comună o companie de soldați care găsind întrucâtva liniștiți oamenii au mers la Smîrdioasa unde sînt cantonați și pînă în prezent pentru ordine. Astăzi s-a făcut cunoscut locuitorilor de către un pandarm să înapoieze lucrurile luate. Zilnic se fac cereri din partea locuitorilor să deschidem moara căci n-au ce mînca. De altfel cred că ar fi și în interesul moșiei să se deschidă deoarece nici personalul nu are ce mînca, și afară de aceasta ne trebuie și porumb pentru oi care sînt aproape toate cu miel și de asemenea porumb din povarnă ca să facem uruială pentru boi. Mă tem foarte mult ca prin faptul că nu le vom deschide moara să nu se revolte din nou.

Deci vă rog, dați ordin, cît de curînd dacă se poate, chiar telegrafic, cum trebuie să procedez.

Dintre logofeții din Brînceni nu mai sînt în serviciu decît 2 cu un isprăvnicel și trei pîndari. Mă tem să chem pe cei din Găuricio și Smîrdioasa pînă ce se potolește și acolo. Aria și curtea sînt pázite și de garda din comună zi și noapte. Dintre cai s-au înapoiat cei tineri în număr de cinci, restul sînt la secția de jandarmi Alexandria. La cei de aici avem vizitii. Din porci s-au înapoiat șapte. Mecanicul, fierarii și morarul sînt la posturile lor și așteaptă ordinul d-voastră. Din instrumentele agricole s-au luat, dar puține. De asemenea din ciamă s-au luat trei butoiașe cu vin, aproximativ una sută vedre, restul s-a vărsat și furat. În definitiv tot vinul s-a luat de locuitori și săteni.

Timpul este rece, ieri a nins puțin. Totuși în cîteva zile de căldură zăpada s-a subțiat pe cîmp.

Cu cel mai profund respect al d-voastră devotat
Serv(itor) Gh. N. Banu

Arh. St. Craiova, fond Vorvoreanu, dosar 86, f. 391

13

1907 martie 17, (Huși). Proces-verbal al substitutului de procuror al județului Fălciu privind constatările ce le-a făcut în timpul vizitei în satele răscolate.

Proces-verbal

1907 mart. 17

Noi, substitut de procuror

În ziua de 11 mart. am plecat în com. Albești spre a se face autopsia cadavrului Grigore Grigoraș împușcat; am fost înștiințat de dl. prefect că comuna Vutcani s-a răscolit; după terminarea autopsiei ce s-a făcut de dl. medic N. Lupu, m-am transportat în gara Crasna telegrafiind d-lui colonel al Regimentului I Dolj, de a lăsa una companie în gara Roșiști; la gara Roșiști am ajuns noaptea tîrziu așa că a doua zi am plecat spre Vutcani prin com. Roșiști. Ajuns în Vutcani am găsit spiritele agitate și populațiunea adunată în fața primăriei; cu două zile mai înainte devastase mai multe dughene [...]. În acea zi, cum și a doua zi, am căutat în mod pașnic cu sfatul a-i liniști, lucru ce am dobîndit. În urmă am fost înștiințat de prefectul județului să plec la Băsești unde și acolo se semnalau agitațiuni. Am plecat în ziua de 14 prin cătunul Poșta Elanului unde locuitorii erau hotărîți a devasta casele proprietății și a distruge gospo-

dăria agricolă a arendașului [...] După multă parlamentare cu ei i-am liniștit, asigurându-mă că nu se vor deda la nici un act de brutalitate, de unde am plecat înainte la Băsești ajungând noaptea târziu.

A doua zi s-au adunat la primărie locuitorii din safele Băsești, Dodești, Tămășeni, Deleni, Viltotești și Atoiești. La toți le-am ascultat plîngerile, toate bazate pe lipsă de pămînt și scumpetea lui; am luat petițiuni de la fiecare sat în parte, petițiuni ce le-am înaintat d-lui prefect; asigurându-mă de liniște am plecat la reședință în ziua de 16 martie, după ce mai întii, în urma demersurilor ce am făcut la arendașul moșiilor Băsești și Pogăceni am obținut ca locuitorii să aibă pămînt (în) limita sumei pe false după contractul de arendare; asemenea am obținut ca d-l învățător să cule(a)gă dreptul de arendare a 88 fălci sătenilor din satul Tămășeni.

Pentru anchetarea devastărilor din com. Vutcani am delegat în mod verbal pe șeful secției de jandarmi din Vutcani. Noi n-am avut nici timpul necesar, nici nu am crezut prudent a proceda imediat. Drept care am dresat acest proces-verbal.

semnează :

procuror, C. Pivniceru

Arh. St. Vaslui, fond Curtea cu jurați, a județului Fălciu, dosar 4/1907, f. 142, orig.

14

1907, martie 18, Urși. Raportul lui C. Pastia, inspector comunal al plasei Urși, către Prefectura județului Olt, în care relatează modul de înăbușire a răscoalei în nordul județului.

Telegrama Nr. 2464

D-lui Prefect — Slatina

Prezentată la Urși, nr. 45 cl. S. cuv. 177 data 31/3 ora 10 min ... timpul...

Transmisă de ... data ... ora 11 min. 30 timp ...

Comunic : Plecat în seara de 14 ora 10 1/2 din Slatina împreună cu 80 soldați sub comanda d-lui căpitan Mutu.

Ajunși la Cucuieți ora 2 noaptea unde am un escadron Călărași și două tunuri sub comanda d-lui maior Teodorescu.

În dimineața zilei de 15 a avut loc o ciocnire între armată și răsculați cari au avut drept rezultat rănirea a trei răzvrățiți și facerea a mai multor prizonieri din care stabilind capii răscoalei am înaintat parchetului un număr de 24 indivizi. În seara de 15 am sosit la comuna Urși în momentul cînd se pregătea a se da foc la mai multe case, a doua zi s-au luat măsuri pentru restabilirea liniilor telefonice și am trecut în comuna Păroși unde avuseseră loc devastările. Au fost împușcați un număr de 18.

Azi la 7 și 1/2 dimineața am plecat din comuna Păroși unde am poposit în timpul nopții spre comuna Topana pentru liniștirea mișcării. La prima comună cu telefon vă vom transmite detalii.

Inspector comunal,

(ss) C. Pastia

Arh. St. Slatina, fond Prefectura județului Olt, dosar 122/61/1907, f. 161—162.

15

1907 martie 21, București. Telegrama plenipotențiarului german Kiderlen despre răscoala din Moldova.

Ministrul de externe mi-a confirmat astăzi înrăutățirea situației din Moldova. Guvernul speră să mai poată înăbuși răscoala prin trimiterea unui efectiv mare de trupe. S-a hotărît trimiterea de regimente din Muntenia, deoarece în

parte rezerviștii regimentelor din Moldova s-au dovedit a nu prezenta încredere. Ministrul, care a fost foarte precipitat, mi-a explicat că în cazul extinderii răscoalei și în Muntenia, guvernul ar fi în încurcătură.

În urma dorinței pe care mi-au exprimat-o cercurile petrolifere, l-au rugat pe ministru să ia măsuri speciale de apărare a obiectivelor importante ale industriei petrolifere germane, lucru cu care ministrul a fost de acord.

Kiderlen

Arh. St. București, colecția Microfilme S.U.A., rola 120—4190, c. 740/195158 (Ministerul de Externe german, Secția A. Acte privind situația din România de la 1 ianuarie 1906 la 31 martie 1907, vol. 36, România nr. 1), copie, l. germană.

16

1907 martie 22, Iași. Telegrama consulului Austro-Ungariei la București, von Grzybowski, despre desfășurarea răscoalei țărănești în Moldova.

Am onoarea să vă raportez cu respect că revoltele țărănești din Moldova devin din ce în ce mai îngrijorătoare. Cu excepția orașului Iași nu a rămas intactă nici o localitate din districtele Iași, Botoșani și Dorohoi, iar în celelalte districte un număr mare de orașe și sate au fost de asemenea mai mult sau mai puțin devastate. Acțiunea autorităților este îngreunată în primul rând de faptul că nu se știe ceva clar despre conducerea și organizarea internă a întregii mișcări. Se știe numai în general că învățătorii de la sate joacă un rol important la agitație. Anumite indicii arată că nici unele personalități mai înalte nu sînt străine de mișcare, așa de exemplu, prefectul de Botoșani, domnul Jules Văsescu și senatorul Codrescu. Secretul cu care conducătorii principali ai răscoalei știu să nu-și divulge persoanele și planurile a putut și el să permită răscoalei să capete dimensiuni atât de neașteptate. De un atac ofensiv împotriva răsculaților nu poate fi vorba în momentul de față, ba, mai mult, aceștia din urmă sînt cei care dictează guvernului, ce măsuri să ia. Trimiterea încoace și încolo a trupelor, care se face fără un plan, le descurajează și demoralizează și, mai mult, atîță bațjocura din partea țăranilor. Nu se ține cont de principiul că din momentul ce intră în acțiune puterea militară, aceasta trebuie să se facă cu hotărîre și energie. Desigur, în cazul de față nu se poate cere prea mult nici de la trupe, care în cea mai mare parte sînt compuse din țărani...

Arh. St. București, colecția Microfilme Austria, rola 85, c. 781—778 (Haus-Hof-und Staatsarchiv, Wien, Administrative Registratur F. 52. Unruhen und Exzesse, Bauern-Unruhen in Rumänien, Karton 34), l. germană.

17

1907 martie 23, București. Raportul plenipotențiarului german Kiderlen către cancelarul von Bülow despre amploarea răscoalei țăranilor din Moldova.

Primul act al revoluției țărănești din Moldova, îndreptarea țăranilor către orașe, se pare că a luat sfîrșit prin folosirea forței armate.

A doua parte periculoasă a mișcării, amenințarea moșierilor și a funcționarilor lor de către țărani, a început să ia deja proporții îngrijorătoare.

Singurul lucru rațional pe care l-a făcut pînă acum guvernul a fost folosirea din plin a armatei. Altfel guvernul este cît se poate de lipsit de cap.

Ideea de a-i chema la arme pe cei aflați în concediu și pe rezerviștii din regiunile necunoscute, pentru a-i sustrage de sub influența forțelor revoluționare s-a dovedit în mică măsură a fi binevenită. Oamenii și așa nedisciplinați, care bineînțeles că au venit numai împotriva voinței lor sub drapel, au adus un spirit rău în rîndul trupe; se spune că au avut loc diferite cazuri de nesupunere, astfel că guvernul s-a văzut nevoit să trimită în Moldova regimente din Muntenia.

Cu toate dislocările neînsemnate de trupe s-a constatat în mod înspăimântător mizeria administrației căilor ferate, se spune că și cu ocazia mobilizării parțiale a unor trupe a domnit o mare dezordine.

Hotărîrea de a chema sub arme efective mai mari de trupe a fost luată în mod solemn în cadrul unui consiliu al miniștrilor, după ce o făcuse deja ministrul Mano pe cont propriu; în rest continuă să existe lipsa de hotărîre de pînă acum. Așa, de exemplu, guvernul nu s-a decis nici măcar să interzică o adunare care a fost anunțată pentru mîine (duminică) de către principalul instigator, profesorul Iorga, cu toate că există temeri că vor veni și țărani și vor avea loc dezordini.

Președintele Consiliului de Miniștri a declarat solemn că înainte de a se putea face ceva pentru țărani trebuie restabilită liniștea și ordinea. Nu mai puțin se discută ziinc despre cele mai teribile proiecte de legi, de exemplu desființarea prin lege a tuturor contractelor de arendare încheiate pe mai mult de 5 ani.

Cererile țăranilor sînt în general aceleași peste tot: ei cer ca pămîntul proprietarului să li se dea în arendă la un preț la fel de ieftin ca înainte.

În multe locuri îi dau proprietarului un termen, după expirarea căruia amenință să distrugă totul, în unele locuri au și făcut-o.

Kiderlen

Arh. St. București, colecția Microfilme S.U.A., rola T 120—419, c. 740/195193—195202 (Ministerul de Externe german, Secția A. Acte privind situația din România de la 1 ianuarie 1906 la 31 martie 1907, vol. 36, România nr. 1), orig., l. germană.

18

1907 martie 23, București. Ordin al Ministerului de Interne adresat Prefecturii județului Olt pentru încetarea samavolnicilor pe care le fac proprietarii și arendașii din comunele răscolate.

Telegramă circulară

Nr. 2599 din 23 martie 1907

D-lui Prefect al județului Olt

Prezentată la C.C.M. București, nr. 18 cl. sp. cuv. 77, data 5/4 ora 12,10.

Transmisă de... data... ora 1,20

Aflu că unii proprietari sau arendași din regiunile unde au fost răscoale sau devastări caută să-și facă singuri dreptate, arestînd, maltratînd și rînd pe presupușii devastatori.

Vă rog să atrageți energic atențiunea că nimeni nu are dreptul să intervină direct și plîngerile lor trebuie să le adreseze autorităților, în același timp veți urmări și pune sub judecată pe proprietarii care au comis crime sau delictе de această natură.

Ministru de Interne,

Brătianu

Arh. St. Slatina, fond Prefectura județului Olt, dosar 34/1907, f. 251.

19

1907 martie 24, Radomirești. Marin Cotoi, martor ocular al răscoalelor țărănești din 1907, descrie modul de izbucnire, desfășurare și înăbușirea sălbatică a răscoalei în comuna Radomirești.

Spre ținare de minte

În anul 1907, luna martie, în noaptea de 13 spre 14, marți noaptea s-a pus foc de oameni din sat la casa lui Alecsa Nicolau, proprietar, a ars casa în ruină; două pătule de ștacheți pline cu porumb, vaporu, batoza etc. arendaș Odisia Christidi; a pus foc la două pătule porumb ale arendașului Costandinescu din Pitești, au ars casa în ruină, iar două pătule pline cu porumb le-au cărat oamenii

cu carele acasă la ei făcînd jaf mare. A pus foc la casa Proprietarului Haralambie Rădulescu prefăcînd-o în ruină, a ars două pătule de ștacheți mari pline cu porumb făcînd mare jaf.

Scris de mine în seara zilei de 16—17 martie 1907 vineri seara spre ținere de minte.

Marin Cotoi
Cotoi M. Radu

*

Pe ziua de 14 martie, miercuri acel an, a venit trupa de Infanterie cu un locotinent în comună formînd careu și trăgînd focuri pe strade iar gornistul sună retragerea ca să se retragă lumea. Joi la 15 a venit cavaleria cu locotinentul Iancu Iliescu, a adus la primărie pe mulți oameni legați din cei ce puseseră foc i-a închis în primărie și cavaleria a plecat la Mihăești, iar oameni au stat închiși vreo 21 oameni până Duminică dimineața la orele 9 eșind lumea de la biserică, și i-au pornit pe cei arestați la Drăgănești în briși cu cai din sat cu soldați înarmați. I-a cercetat procurorul, maiorul și mai mulți ofițeri față înaintea Scoalei de copii din Drăgănești, au tăiat cu sabia în fața tuturor un ofițer pe Radu Niți lu' Cocean unde au și murit iar pe ceilalți arestați i-a condus cu escortă și armată procurorul și toți ofițerii pînă la cimitirul comunei Drăgănești, i-au pus pe un rînd ordonînd procurorul în numele legii trageți foc. A împușcat pe Stan Stoican, Stancu Bucă, Dandu Preda Nadolu, Marin Vasile Dima, Iandu D-tru A. Olteanu, D-tru A. Olteanu, Radu Ion Bircă, Vasile Andrei Neamțu, Dobre Ilie Babadac, pe Ion Andrei Babadac l-a împușcat în primărie în mîină iar în marginea satului l-a împușcat în cap și a murit. A mai împușcat acasă tot atunci pe Alecsandru Cotigă și pe Bălan Puțoi murind iute.

Luni 16 martie 1907 au venit în comuna noastră procurorul, un maior, un căpitan și mai mulți ofițeri urmați de cavalerie și două tunuri trase de cîte șase cai spre a incendia comuna, apoi cercetînd au căzut mai mulți oameni în genunchi nevinovați rugîndu-se a nu prăpădi toată comuna, atunci au așezat tunurile înaintea casei lu' Dobre Olteanu, a tras un tun în casa lu' Petre Stanciu și unul în casa lui Ilie Babadac apoi au plecat la Mihăești.

Au fost trimiși de procuror la Slatina Gheorghe Geambașu, Badea Ion Făracă și băiatul lui Ilie Tăbîrcă, apoi în urmă au mai dus pe Ilie Băiatu, Ion Preda Ștefan și Marin Bălan Puțoi, a treia oară au pornit pe Iancu Udrea și pe Petre a lu' Păun Olteanu.

Au fost fugiți din sat Gheorghe Stănescu (Vulpan), l-au prins la Pitești, l-au dus la Slatina unde l-au închis, au fost dispăruți Radu Irimia, Ion Stanciu, Petre Gheorghe Necșuțu, Ghirilă Ivan Pistică, Dobre June, Sandu Stîrcean și Dumitru Nicu Mazilu și din acești fugiți le-au pus foc la case lu' Ion Stanciu, lu' Stancu Tăbîrcă, lu' Petre Gh. Necșuțu, lu' Dobre June, lu' Sandu Stîrcean, iar lu' Vulpan i-au tăiat casa cu securi și apoi i-au pus foc făcîndu-se ce nu s-a mai făcut de cînd o fi lumea și nici nu se mai face, iar armata stă tot în comună prădînd lumea.

Scris de mine azi 24 martie 1907 Sămbătă

Marin Cotoi

Arh. St. Slatina, fond Achiziții Noi, ms. 1/1907, f. 12—13.

20

1907 martie 25, Milano. Articolul „România. Revoluția agrară“, publicat de ziarul milanez „Il secolo“, în care se relatează despre măsurile luate contra răsculaților de comandantul trupelor din Moldova, generalul Tell, despre agitația muncitorilor din Galați și despre ciocnirile care au avut loc între răsculați și armată, la Galați și Turnu Măgurele (fragmente).

[...]

Agitația revoluționară se extinde printre muncitori.

Ni se telegrafiază din București, în 24, seara :

Generalul Tell, comandantul suprem al trupelor din Moldova, a dat ofițerilor ordine foarte severe de a nu mai fi toleranți. La cea mai mică tentativă de rezistență din partea țăranilor, trupele vor trage cu arma.

Mișcările revoluționare dau semne că se reduc. Totuși panica persistă [...].

Chiar și printre muncitori se manifestă o agitație impresionantă.

La Galați, o mie de muncitori fac grevă și organizează demonstrații revoluționare.

[...]

Scene singeroase

Lupta dintre trupe și răsculați :

Ni se telegrafiază din Londra, în 23, dimineața :

Ziarul „The Tribune“ a aflat din Brăila :

„Răscoala țăranilor continuă să se extindă. Ieri seară răsculații au încercat să intre cu forța în Galați, iar trupele din garnizoană, după încercări inutile de a li se împotrivi cu baioneta, au fost silit să tragă. Țăranii s-au retras, lăsînd pe locul luptei numeroși morți și cițiva răniți.

O altă ciocnire gravă a avut loc la Turnu Măgurele, unde țăranii, înarmați cu țîrnăcoape și rîngi, au început să distrugă linia de cale ferată.

Trupele venite în ajutor au început să-i împuște. Treisprezece răsculați au fost uciși. Pe de altă parte, trei proprietari au fost răniți de țărani, iar proprietățile lor au suferit foarte mari pagube.“

Arh. St. București, colecția Microfilme Italia, rola 73, c. 258, l. italiană.

21

1907 martie 26, Craiova. Telegrama procurorului general D. Gârleșteanu adresată ministrului Justiției, cu privire la răscoala țăranilor din Dolj, Mehedinți și Olt.

Telegramă

Ministru Justiției

București

Revenind la primele noastre telegrame, comunicăm : în mai toate comunele mari din Dolj sătenii s-au răscolat devastînd și dînd foc la conacele proprietarilor. Asemenea la comunele Gîrla Mare, Darvari din Mehedinți și Șerbănești și în mai multe comune din Olt sînt grave tulburări.

În comunele Motăței, Valea Stanciului, procurorul și trupele fiind atacați, s-au tras focuri, sînt mai mulți morți și răniți. Asemenea sînt mai mulți proprietari din Dolj omorîți de țărani.

Facem tot ce omeneste este posibil pentru calmarea populației rurale și restabilirea ordinii publice.

Toți procurorii însoțiți de trupe umblă prin localitățile răscolite.

Procuror general

D. Gârleșteanu

Arh. St. București, Fond Ministerul Justiției, Direcția judiciară, dosar 9/1907, f. 17..

22

1907 martie 27, Milano. Articolul „Revolta agrară în România“, publicat de ziarul milanez „Il secolo“, în care sînt prezentate pe scurt soarta țăranelor în România și începutul răscoalei pe moșia Flămînzi (fragmente).

[...]

Țăranii români, pe care poporul îi numește cu atîta fantezie „talpa țării“, sînt oamenii cei mai liniștiți, cei mai buni, cei mai îngăduitori din lume; dar chiar și pentru cei răbdători sosește clipa în care povara ce-i apasă depășește orice limită a rezistenței, și atunci izbucnește răscoala.

O primă agitație a claselor țărănești a avut loc în anul 1848. Reforma agrară a fost luată în discuție, dar a rămas o dorință a celor mulți. În 1856, țăranii au trimis treizeci de delegați la Iași, ca să-i prezinte guvernului o petiție: alte dezbateri, alte proiecte, apoi, lucrurile au rămas ca mai înainte. A survenit legea din 1864 prin care clăcașii (țăranii legați de glie) au devenit proprietari. Dar câștigul obținut este atît de mic în comparație cu creșterea disproporționată a populației rurale și cu folosirea învoielilor agricole, că în 1888 mari tulburări, provocate de țărani, au agitat pentru mai multe luni Moldova și nu au încetat decît după multe devastări și multe vărsări de sînge. Deosebirea dintre acele mișcări și tulburările de astăzi constă doar, dacă se poate spune astfel, în psihologia ambianței: pe cînd atunci cei mai mulți țineau cu arendașii contra țăranilor, acum simpatia marii majorități, exceptînd neplăcuta impresie produsă de excese și de devastările nejustificate, sînt în favoarea răsculaților. Unul dintre cei mai prestigioși și populari gazetari din țară, Panu, ajunge pînă și el să susțină că țăranilor nu le sînt date alte forme de a protesta în afara celei violente. „Țăranii — se zice — nu au gazete, nu se pot întruni; orice tentativă de a se reuni e reprimată cu jandarmii pentru că adunările lor sînt considerate răzvrătiri. Ce mijloc le este rezervat pentru a face să ajungă la cei ce se află sus ecoul suferințelor lor, gîsul nevoilor lor? Inspectorul comunal, perceptorul, dascălul, preotul. Oricare dintre aceștia care ar ține parte țăranelor ar fi pe dată destituit ca răzvrătit. Țăranului, așadar, disperat, infometat, oprimat, lipsit de orice ajutor și de orice sprijin, nu îi rămîne decît această dilemă: sau să emigreze sau să se răzvrătească.

[...]

Tulburarea de acum a izbucnit pe moșia Flămînzi, unde Mochi Fischer — milionarul care are în arendă, aproape în întregime, cele trei județe din Moldova superioară, după ce a făgăduit marea cu sarea țăranilor săi, pentru a-i sfîrni împotriva concurentului său Bernan Juster, reușind apoi să se învoiască cu aceștia, nu numai că și-a luat înapoi făgăduielile făcute, dar a și ridicat prețul de adevărat jaf, al arendei pămînturilor parcelate.

Acești țărani atît de înșelați și aduși în ultimul hal s-au adunat pentru a cere dreptate, iar strigătul lor de disperare și-a aflat repede un foarte mare ecou printre frații lor de sărăcie și suferințe.

În acest chip, răscoala țăranilor s-a întins pînă către Botoșani, Dorohoi, Iași și peste tot unde arendașii, cu complicitatea proprietarilor lacomi și a unor politicieni cointeresați și fără scrupule, au exploatat la sînge pe sărmanul țăran moldovean.

Telegraful v-a informat asupra faptelor celor mai importante ale răscoalei. Agitația are această trăsătură comună: mii de țărani năvălesc în oraș și cer pămînt. Cei mai mulți sînt neînarmați; dar nu lipsesc cei înarmați cu cosoare,

cu coase, cu pistoale. În sate, manifestanții îi alungă pe perceptori și ard învoielile agricole care aici se păstrează în arhivele primăriei; apoi, pătrunzând în casele arendașilor, distrug registrele și orice document de valoare. La Podul Iloaei, pagubele provocate proprietăților urbane se ridică la peste jumătate de milion, și este vorba de un mic târgușor!

Arh. St. București, colecția Microfilme Italia, rola 73, c. 259, l. italiană.

23

1907 martie 29—30, Torino. Fragment din articolul „Toată România în stare de asediu“, publicat de ziarul „La Stampa“, în care este prezentată desfășurarea răscoalei în Oltenia, precum și situația din jurul Bucureștilor.

București, 29, ora 1

Răscoala continuă, dezlănțuită în județele Teleorman, Vlașca și Dolj, iar acum se extinde spre nord, la Pitești, și în județele Argeș și Dâmbovița. Totodată, mișcarea se extinde și spre vest, dincolo de Craiova, în Mehedinți. Și aici se caracterizează prin aceleași scene de jaf și distrugere. Cîteva mari proprietăți din Oltenia au fost devastate, inclusiv cea a principelui Brâncoveanu. În timpul unei lupte între trupe și țărani la Mazaizi¹ (?), în județul Dolj, s-a anunțat oficial că 25 de țărani au fost uciși sau răniți. Potrivit altor rapoarte, cifra ar fi mult mai ridicată. În această zonă, proprietatea statului de la Ciocănari și proprietatea familiei Pherekydes și a principelui Știrbei au fost devastate.

O mare cantitate de cereale a fost arsă. Casa principelui Știrbei a fost luată cu asalt, dar țărani au fost respinși de trupe. Orașele bulgare de pe Dunăre sînt pline de refugiați, iar autoritățile i-au constrîns pe locuitori să-i primească în casele lor. Distrugerile de proprietăți sînt enorme, iar pierderile unor proprietari se ridică la peste un milion de franci [...].

Brăila și Galați sînt calme. În împrejurimile Galațiului și în alte părți, țărani și proprietarii au reușit să cadă la înțelegere. Cu toate acestea, țărani cer punerea imediată în aplicare a concesiilor; altfel amenință să pună din nou mîna pe arme.

Dobrogea a rămas, pînă acum, liniștită, cu excepția Tulcei, unde țărani s-au răscolit cerînd unele concesi de la administrația de stat. Autoritățile li le-au promis.

La București neliniștea este mică, deoarece trupele din capitală nu dau nici un semn de nemulțumire. Au avut loc cîteva ciocniri între soldați și țărani din împrejurimi. Unul dintre ei a căzut ieri după-amiază la Simbatz(?) (la 28 km de oraș). Am obținut detalii de la un martor. Un detașament de soldați s-a întîlnit cu o gloată de țărani care se îndreptau spre oraș. A fost deschis focul. Țărani nu s-au oprit decît cînd a sosit acolo artileria. Atunci au luat-o la fugă, luîndu-i cu ei pe morți și pe răniți. Au fost luați aproximativ 59 prizonieri.

¹ Moțaței (?).

Soldatii au mai întâlnit și un convoi de căruțe încărcate cu prăzi. Țăranii au refuzat să se predea și au fost toți împușcați. Proprietățile familiilor Arion și Florescu, din preajma Bucureștilor, au fost complet devastate. Cele două Camere au votat proclamarea stării de asediu. Sesiunea este acum încheiată [...].

Arh. St. București, colecția Microfilme Italia, rola 73, c. 294, l. italiană.

24

1907 aprilie 2, Craiova. Telegrama procurorului general, D. Gârleșteanu, adresată ministrului justiției, prin care se comunică arestarea a 400 de capi ai răsculaților din județul Dolj și se solicită încă doi judecători de instrucție.

Telegramă

Ministrul Justiției
București

În județul Dolj fiind arestați aproape 400 instigatori, capi ai bandelor revoltate, pentru o mai bună și repede instrucție am cerut primului președinte al tribunalului ca pe lângă judecătorii de instrucție titulari să mai delege încă doi judecători care să îndeplinească funcțiunea judecătorilor de instrucție. Sperăm ca în 2—3 zile liniștea în Oltenia să fie complet restabilită.

Procuror general,
Gârleșteanu

Arh. St. București, fond Ministerul Justiției, Direcția judiciară, dosar 9/1907, f. 24.

25

1907 aprilie 28. Depoziția lui Stan Dragomir din comuna Voievoda, în care arată felul cum a izbucnit răscoala în localitate.

Depozițiune de informator

Astăzi, 28 aprilie 1907, înaintea noastră, asistat de grefierul nostru, s-a prezentat Stan Dragomir, de ani 31, de profesiune plugar, domiciliat în comuna Voievoda, care ascultat fără jurământ, a declarat următoarele :

Sînt șef de garnizoană în comună. În ziua de 10 martie a.c. cam după amiază, a început agitație printre săteni. Observînd agitația, primarul și toți ceilalți de la primărie au pus gărzi pe străzi ca să risipească lumea să nu mai stea adunată în grupuri.

Cam pe la 4 după amiază, secretarul, pus de domnul inspector, a vorbit la telefon cu secretarul de la Piatra, căruia i-a spus că se zvonește acolo prin comună că au să vină pietrenii să pue foc la noi. Auzind așa, am pus, eu cu primarul, o gardă la marginea satului despre Piatra ca să împiedice intrarea celor ce vor voi să intre. Apoi am venit la primărie.

În ziua aceea a venit Stănescu și spunea că a fost la Alexandria și că acolo e prăpăd mare.

Pe inserat, s-au adunat toți din sat și au plecat la curtea domnului Costache Atanasiu, unde i-au distrus și pus foc. De acolo, au plecat la Niculae G. Furcă, căruia i-au devastat și lui prăvălia. Cine a pus foc și cine a îndemnat lumea, eu nu știu.

La foc nu am fost. Eu am fost pitit de teamă, că la mine acasă, în lipsa mea, pe cînd eram la primărie, aproape 100 de inși au venit să mă caute și să mă ia cu ei să merg la devastare.

A doua zi, Panache Cătrună a venit la Vasilca Ion Racaboi — unde mă aflam și cu — și m-a amenințat cu un ciomag să merg cu el și cu alții care mai erau cu el, la Furculești. Eu, de teamă, am mers pînă în stradă și m-au lăsat. Eu nu am îndemnat lumea la revoltă, dar am auzit și eu că sîmbătă a venit la noi Ivan Călin Pisciă.

Citindu-i-se stăruie.

(ss). Stan Dragomir

Arh. St. Alexandria, fond Curtea cu jurați, dosar 37/1907, f. 186, orig.

26

1907 iunie 4. Raportul judecătorului de instrucție al Tribunalului Iași către procurorul general privind cauzele și desfășurarea răscoalei în județele Botoșani și Iași

România
Judecătorul de instrucție al Trib. Iași cabinet III
Nr. 1676

1907 iunie în 4

Domnule Procuror General,

Motivat de ordinul dv. nr. 1866/1907 prin care ne cereți să vă aducem la cunoștință cele ce am constatat prin instrucția noastră cu privire la caracterul răscoalelor țărănești și la cauzele care le-au determinat, avem onoare a vă raporta următoarele :

Cabinetului nostru de instrucție i-a căzut sarcina de a instrui răscoalele și devastările întîmplate în comunele Podul Iloae, Bârlești, Bosia, Mironeasa din județul Iași, osebît că noi am fost delegați de dl. ministru al Justiției să lucrăm ca judecător de instrucție pe lângă Tribunalul Botoșani, unde am instruit devastățiunea tîrgului Burdujeni și răscoalele din localitățile Albești, Petrești, Buimăceni, Corni, Grigorești și Botoșanca.

Din cercetările făcute de noi în toate aceste localități am căpătat ferma convingere că cauza hotărîtoare a răscoalelor este starea de extremă mizerie în care trăiește marea majoritate a țărănimii noastre, dar mai cu seamă sistemul nedrept de exploatare a muncii și a nevoilor sateanului, întrebunțat de marii cultivatori de moșii, mai ales cînd cultivarea acestora a trecut de la proprietari la arendași.

E nelăgăduit că țăranul român are două mari nevoi. El e lipsit de pămînt pentru hrană și de pășune pentru vitele sale. Tocmai aceste nevoi marii cultivatori de moșii au știut să le exploateze în așa mod, încît au izbutit să impună țăranilor muncitori prețuri fabuloase de arendă pentru pămînt și condițiuni de muncă excesiv de împovărătoare. Acaparînd în mîini întinderi enorme de pămînt, lanțuri întregi de moșii (numai în comuna Bivolari, L. Costiner stăpînește peste 5000 hectare iar S. Fischer stăpînește cam aceeași întindere în comuna Bîrlești), marii cultivatori au constrîns pe țăranii de pe latifundiile lor să se supună în totul cerințelor lor; dinșii neputînd găsi refugiu în altă parte, căci cum zicea un satean în raționamentul său simplist: „două poște de-i merge, tot de el dai!”

Pentru falcea de pămînt care pe arendașii de moșii îi costă în bloc maximum 20—25 lei, cînd o subarendează individual țăranilor, cer exorbitanta sumă de 100—120 lei, iar pe unele locuri chiar și pînă la 150 lei. Pentru pășunatul unei perechi de boi pe vară cere de la țăran pînă la 50 lei iar al unei oi pînă la 4 lei 50 bani (jumătate valoarea animalului). Mai e faptul că cei mai mulți arendași nu voesc de loc să arendeze locuitorilor pămînt pe bani gata ci numai pe muncă, iar pentru a-i ademini la aceasta le socotește prețul unei fălci arendate pe muncă drept 60 lei. Pe de altă parte însă le impune prin angajamentele agricole pentru o falce arendată o cantitate enormă de muncă și cu niște prețuri derizorii. Așa, în schimbul unei fălci de pămînt țăranul trebuie să presteze următoarele munci: 40 prăjini păpușoi prășiți, întîia și a doua oară, tăieți, strînși, desfăcați și ridicați la coșar; o falce și jumătate și chiar două de secere, plus 10 zile muncă cu palmele la orice l-ar pune, sau zile, de cărătură. Și trebuie de notat că toată această muncă țăranul trebuie să o facă cu hrana sa, căci arendașul sau proprietarul nu îi dă tain.

Evident, că munca ce i se cere în schimbul pământului ce i se dă este enorm de multă și grea, din care cauză țăranul, chiar cel mai viguros și harnic se găsește mai totdeauna în imposibilitatea materială de a executa în întregime. Căci trebuie să țină seama că în cursul unei veri sînt zile de ploii și intemperii care împiedică munca de cîmp, și-apoi afară de aceasta țăranul trebuie să-și mai lucreze și ogorul său. Cu chipul acesta el rămîne dator cu un rest de muncă pe anul viitor, în care caz proprietarul sau arendașul îi socotește procente de întîrziere, dar ce este mai fenomenal, restul de muncă neprestat, i-l încarcă la socoteala pe anul viitor nu după prețul tocmelilor agricole ci după prețul curent sub pretextul că atît l-a costat pe proprietar sau arendaș efectuarea aceluia rest de muncă cu lucrători angajați.

Astfel se explică faptul pe care l-am constatat foarte frecvent că, țăranul odată angajat cu muncă la marele cultivator nu se mai poate achita complet niciodată de acest angajament, ci din an în an rămîne tot dator. Pe moșia Gropnița, județul Iași în luna martie a.c. țăranii s-au ridicat în masă și au cerut revizuirea socotelilor vechi pe 5 ani în urmă cu arendașul și ștergerea datoriilor de muncă cu care se găsesc pe nedrept încărcăți.

De obicei țăranii fac angajamentele de muncă de cu iarnă, iar proprietarii sau arendașii nu indică atunci muncitorilor angajați pămînturile ce fiecare le-a luat în prețul muncii, ci aceasta o fac tocmai primăvara tîrziu, prin luna april, cînd li se dă totdeauna pămîntul de calitate cea mai proastă, și în special, în locurile pe care arendașul sau proprietarul nu le cultivă. Din cauza proastei calități a pămîntului și din pricină că e nevoit a întîrzia cu cultivarea ogorului său, avînd de terminat mai întîi munca la proprietar, țăranul are mai totdeauna o recoltă cu totul mediocră, care nu-i poate fi destulătoare pentru trebuințele lui și ale familiei sale.

În toate învoielile agricole prin care țăranii în loc de pămînturi, primesc de la marii cultivatori avansuri de bani pentru munca din vara viitoare, această muncă niciodată nu le e plătită după prețul ei curent, stabilit în momentul cînd se prestează sau după un preț mai uman, ci totdeauna le este socotită după un alt preț enorm de redus, aproape derizoriu, impus de marele cultivator țăranului, într-un moment cînd acesta e constrîns de nevoie și frig, și cînd din cauza iernii n-are ce cîștiga în altă parte.

Iată cum sistemul de învoieli agricole practicat în toate localitățile pe care le-am vizitat cu ocaziunea instruirii afacerilor de răscoală s-a transformat în mijlocul cel mai teribil de exploatare și speculațiune a muncii țăranului român.

Deci exploatarea muncii țăranimii, iată mijlocul elastic la care recurg marii cultivatori pentru a-și acoperi cu prisosință pierderile ocazionate de condițiunile climaterice și de secătuirea solului.

Dar acolo unde speculațiunea și exploatarea sînt strigătoare la cer, este la măsurătoare pămînturilor, la evaluarea și răfuiala muncilor. Aci se comit din partea marilor cultivatori de moșii nedreptăți și chiar abuzuri care întrec orice margini. În loc de o falce pe care țăranul a luat-o în arendă i se măsoară 60 de prăjini iar cînd e vorba de măsurătoare muncii țăranului, falcea e luată drept 100 de prăjini. Nu în zadar printre țăranii din județele Iași și Botoșani există dictonul că „vătăfii și argații boierești trebuie să-și scoată lefurile din virful prăjinei de măsurătoare“.

Faptul că țăranii rămîn mereu datori către arendaș provine și din cauză că sînt înșelați la măsurătoare în modul cel mai neomenesc iar evaluarea și răfuiala muncilor prestate este făcută de contabil în cancelaria moșiei, după cum i se pare lui mai avantajos, fără a se mai asculta și ținea samă de cuvîntul muncitorului.

Sînt informat că pe unele moșii sătenii sînt rămași datori din angajamentele de muncă ale anilor trecuți cu sume de bani însemnate, ajungînd chiar pînă la 300—400 de lei pe cap, iar datoria generală a obștei sătenilor se ridică cîte odată pînă la 10.000—15.000 lei. La terminarea contractului de arendă, datoriile vechi, care reprezintă munca viitoare a țăranilor, sînt vindute noului arendaș cu o scădere de atîta la sută sub valoarea lor nominală, întocmai precum s-ar vinde o creanță necertă și dubioasă.

E cert, d-le procuror general, că săteanul nostru muncește actualmente cu mult mai mult decât în alte vremuri, productivitatea agricolă a țării a sporit enorm în vremea din urmă, căci exportul nostru de grâne în străinătate e incomparabil mai mare ca altă dată. Cu toate acestea țaranul român nu numai că n-a profitat nimica din acest spor de muncă și productivitate ci pe an ce merge sărăcește și flămânzește tot mai mult, încît cu drept cuvînt se poate spune că el și familia lui se află într-o stare de permanentă sărăcie și lipsă.

Cauza principală a acestui fenomen de aservire economică este lipsa mare de pămînt de care suferă țaranul și mai ales sistemul nenorocit de învoielii agricole care îl lasă pradă exploatării neomenoase a marilor cultivatori.

Și pentru că aservirea țaranului să fie mai completă, pentru ca dînsul să simțească mai teribil lipsa de spațiu, arendașii au întins colosal arăturile și semănăturile lor, au arat, cum îmi spunea un țaran din Bivolari, „toate locurile sterpe, pîrloagele, sărăturile, tolacele, drumurile, chiar și fîntînile, ajungînd cu brazda pînă sub prispelile oamenilor, de nici găina n-are unde să ciugulească”. Îngrămădit în căsuța lui săracă, țaranul se găsește astfel strîns de jur împrejur ca într-un clește de fier.

Dacă atît de mari sînt suferințele morale și materiale ce îndură țaranul român, apoi cum poate fi oare starea lui psihologică subiectivă? Ce se petrece în sufletul acestui om care trăiește într-un mediu moral atît de apăsător și pentru care condițiunile de trai sînt atît de grele? Țaranul nu are scop în viață, nu are un ideal pentru care să lupte. De tînăr el muncește cu conștiința admisă, asemenea unei mașini, pînă cînd altul cu puteri noi — fiul său — vine să-l înlocuiască și așa se perindează unul după altul cu singura dorință de a avea hrana de azi și cu nesiguranta de ceea ce va fi mâine.

Observatorul psihologic cel mai superficial al vieții țărănimii de la sate, poate să constate că de cînd exploatarea arendașilor a devenit mai strașnică, sufletul țaranului, român se găsește cuprins de un fel de freamăt ascuns de revoltă, de un sentiment de adîncă nemulțumire și indignare, existînd la început în chip latent ca o stare cronică de răzvrătire sufletească.

Semnala mișcării violente a țărănimii a fost dat în Moldova de sus de cătuna îndepărtată Flămînzi din județul Botoșani unde țararii s-au dus în grupuri mari la primărie și au protestat în mod pașnic contra scumpetei pămînturilor și a învoielilor agricole încheiate cu arendașul Fischer. Zvonul acestei mișcări s-a răspîndit cu o iuteală vertiginoasă în cătunele și comunele vecine și au pasionat imediat masele adînci ale populației de la sate.

În țărănimea noastră de la sate acest contagiu s-a generalizat întocmai ca o epidemie și pornind din nordul Moldovei a cîștigat România întreagă pînă la Mehedinți cu iuteala unei vijelii. Mișcarea răzvrătitoare a sporit cu atît mai tare în intensitatea ei cu cît a fost favorizată de identitatea condițiilor locale și a stării social-economice în care țărănimea trăiește pretutindeni.

Astfel am constatat că au izbucnit răscoale în comunele: Podul Iloaei, Bărlești, Bivolari, Holboca, Golăești, Bosia, Mironeasa, Țigănași, Hermezii și în alte părți din județul Iași, precum și în localitățile Corni, Albești, Petrești, Mănolești, Plopeni, Siminicea, Salcea, Fântănele și în alte părți din județul Botoșani.

Astfel ne explicăm noi, d-le Procuror general, procesul sociologic și psihologic al izbucnirii și deslătuirii răscoalelor țărănești întimplate în județele Iași și Botoșani ...

Judecător de instrucție

ss. indescifrabil

(Rezoluție): 8 iunie 1907. Se va trimite în original domnului ministru de Justiție.

Procuror general

ss. indescifrabil

Arh. St. București, fond Ministerul Justiției, judiciare, dosar 14/1907, f. 10—20, orig. publ. integral în *Documente privind marea răscoală a țaranilor din 1907*, vol. II, Edit. Acad. R. S. România, București, 1983, p. 347—355.

27

1907 iunie 4. Act de acuzare împotriva participanților la răscoală în județul Argeș.

ACT DE ACUZARE

Nr. 7162

Camera de punere sub acuzare, de pe lângă Curtea de Apel din București, prin deciziunea sa cu nr. 140 pronunțată în ziua de 1 iunie 1907, a declarat, că este loc de a fi puși sub acuzațiune [...] că au comis un atentat în contra li-nistei statului, în scop de a săvârși omoruri și jăfuiți în mai multe sate sau orașe, în luna martie 1907, fapt prevăzut și penal de art. 81 c. p. și a ordonat trimiteră numiților înaintea curții cu jurați din districtul Argeș spre a fi judecați conform legii.

Noi Procurorul General, de pe lângă Curtea de Apel din București, în executarea sus zisei deciziuni și după o nouă examinare a actelor de procedură, expunem următoarele :

În luna martie 1907, atunci când vesela primăvară trebuia să îmbrace cu haina sa binefăcătoare câmpul înverzit și când muncitorul plin de voieșie trebuia să se cedeze la lucrul pământului, principala sa îndeletnicire, pentru a-și duce existența, atunci, un nor întunecos coprinde întreg orizontul țării prevestind o groaznică furtună, care nu a întârziat a se produce și ale cărei rezultate au fost o adîncă zdruncinare a temeliei noastre sociale. Populațiunea de la țară, care nutrea de mult ideea că este oprimată de clasele superioare și în special de proprietari și arendași, ascultînd sfaturile rău voitoare, care îi treceau pe la ureche, a apucat pe calea rătăcirii, care conduce la ruină, în loc să ia calea cea pașnică și plină de roade folositoare. Aprinși de dorul de răzbunare și călăuziți de pornirea de a face rău, locuitori de la țară, pretutindeni, se adună în cete compacte și impunătoare, și luînd focul într-o mîină iar arma distrugătoare într-alta, au pornit pe la conacele moșiilor diferiților proprietari și arendași de pe la sate, ba în unele locuri, au năvălit chiar în orașe și au distrus, incendiat și devastat tot ce au întîlnit în drumul lor. Scînteia acestei nenorocite mișcări țărănești, s-a aprins întîi în Nordul Moldovei, de unde apoi a pornit și în scurt timp a coprins întreaga țară pînă la Severin.

Județul Argeș n-a fost nici el cruțat de o asemenea calamitate. Astfel, pe la jumătatea lunii lui martie, o ceată de locuitori, care terminaseră devastările lor în districtul Olt, a trecut în Argeș, s-a unit cu locuitorii comunelor pe unde treceau [...] au tăiat și sîrmele telefonice.

Către seară, pe cînd se pregăteau ca să devasteze și alte proprietăți, sosind armata s-au luat măsuri de represiune trăgîndu-se focuri și astfel au fost împiedicați de la comiterea altor dezastră fiind împrăstiați. Din ciocnirea armatei cu răsculații au rezultat cinci morți și trei răniți dintre aceștia.

Faptele descrise se stabilesc în sarcina acuzaților arătați mai sus din mărturisirea lor, din depunerile martorilor notați în josul acestui act și din actele dresate cu ocaziunea primelor cercetări [...]

Făcut azi 4 iunie 1907.

Procuror general, ss. indescifrabil.

Se vor cita ca martori: Florea Martin Sima, Maria P. D. Băcan, Maria Fl., St. Dina, Eftimie I. P. Diaconu, Din I. Nică, Marin Limpezoiu, Dumitru Florea Gri-gore, Mihail N. Popescu, Dumitru Tudor, Șerban Neața, Spirea Dumitru, Alex. Popescu, Stancu Blagne, Sandu G. Ghiță, C. Luca.

Procuror general, ss. indescifrabil.

28

1907, iunie 14. Raportul Primăriei comunei Olteni către Tribunalul județului Teleorman referitor la actele de învoielii agricole distruse de răsculați.

Primăria comunei Olteni
1907 iunie 14
Nr. 490

Domnule jude,

Spre drept rezultat adresei Domniei voastre cu nr. 2992 a.c., cu onoare răspund că din arhiva acestei primării de către răsculătorii țărani s-au distrus:

1) Un înscris al domnului arendaș local unde erau mai mulți oameni trecuți care luaseră bani pe pogoane să secere grâu în vara anului curent, nelegalizat de consiliu.

2) Un tablou de rămășițe depus la primărie de domnul arendaș conform Legii tocmelilor agricole pentru rămășițele de munci neefectuate în vara anului trecut.

3) Două registre de tocmeli agricole pe 1905 și 1906 unde se găesc trecute mai multe acte agricole între arendaș și locuitori. Alt' nu s-au mai distrus.

Primiți vă rog domnule jude asigurarea osebitei mele considerațiuni.

Primar

M. Georgescu

Secretar

Alex. Dumitrescu

Arh. St. Alexandria, fond Curtea cu jurați, dosar 40/1907, f. 145, orig.

29

1907 iulie 10. Raportul judecătorului de instrucție, delegat al Tribunalului Vlașca, adresat Ministerului Justiției, în care sînt expuse cauzele răscoalei țăranilor din județul Vlașca (fragment).

6295 iulie 10

Judecătorul de instrucție
delegat al Tribunalului Vlașca.

Domnule Ministru,

Cu ocaziunea stabilirii responsabilităților penale a celor vinovați în răscoalele din județul Vlașca, făcînd instrucțiunea cu care am fost delegat de domnia voastră, am căutat ca pe lîngă stabilirea acelor responsabilități, să cercetăm toate cauzele directe și indirecte care în complexul lor au determinat răscoalele din acel județ. În această direcțiune am căutat a ne convinge de starea reală economică a țăranilor din Vlașca, pentru a vedea întru cît această stare a putut determina sau favoriza mișcarea anarhică ce s-a dezlănțuit cu atîta furie în zilele de 11—15 martie a.c. în acel județ.

Rezultatul cercetărilor făcute de noi în această direcțiune cred, Domnule Ministru, că interesează în mod netăgăduit pe cei chemați a se ocupa de soarta țaranului român, de aceea am socotit de neapărata mea datorie de a-l supune cunoștinței Domniei Voastre, avînd credința că numai astfel se poate cunoaște cu oarecare precizie adevărata origine a mișcărilor agrare din Vlașca, numai astfel se poate ști unde rezidă răul — dacă el va fi constat — numai astfel se va putea ști ce măsuri se impun a se lua în viitor — dacă bineînțeles starea țaranului din Vlașca, așa cum se constată astăzi, merită a atrage și impune oarecare măsuri de îndreptare.

Este necesar cred, Domnule Ministru, ca înainte de a învedera starea economică a țaranului din Vlașca, să concretizez în cîteva cuvinte natura mișcărilor întîmplute în județul Vlașca.

Precum am învederat și prin ordonanțele noastre definitive, în special prin ordonanța privitoare la agenții provocatori V. Kogălniceanu și Al. Valescu convingerea ce ne-am format din cercetarea făcută asupra naturii mișcării este că această mișcare — revoltele întîmplute în Vlașca — au avut caracterele unui atac

direct, dar organizat, contra marii proprietăți din acel județ, indiferent aparținând aceasta particularilor sau statului, iar ca consecință a avut tulburarea liniștii și ordinii publice însoțite de dezastrul aproape complet al instalațiunilor de pe o bună parte a acestei mari proprietăți.

Atacul acesta direct își găsește originea atât — și mai ales — în opera organizatorilor lui, cât și în starea rea de fapt a țăranului din multe din comunele revoltate. Organizatorii periculoși au utilizat nu numai mijloace viclene, uneltiri culpabile și instrucțiuni dăunătoare interesului obștesc, speculând naivitatea, simplitatea, lipsa de cultură și sentimentele religioase ale țăranului, ci au utilizat și speculată noua stare economică a țăranului din multe comune din Vlașca, ceea ce a produs tăria mișcării, au brodat pe această stare diverse reforme — utopice chiar — pentru ca prin aparența lor scilicet să-i decidă a se mișca.

Este netăgăduit lucru, Domnule Ministru, că starea țăranului din Vlașca nu e deloc de invidiat vorbind în general, din contră, dacă tinguirile aproape unanime ale țăranilor din comunele revoltate și care nu au fost posibil de a le auzi, ar fi în parte numai adevărate, încă impresiunea ce ne rămîne este că starea lor, departe de a fi înfloritoare, este cu totul rea.

Concretizate în câteva cuvinte natura și caracterele mișcării, ne permitem a arăta căror cauze, după părerea noastră, se datorește această stare economică relativ rea a țăranului din multe comune revoltate.

Credem, Domnule Ministru, că, în afară de alte mici cauze, acestea sînt acelea ce au determinat această stare: 1. Invoielile agricole pe multe locuri grele; 2. Lipsa distribuirii cu oarecare ordine a pămînturilor de împroprietărire, ca și lipsa de pămînt pe alocuirea; 3. Lipsa de control, de supraveghere și de interes al administrației în decursul vremurilor; 4. Lipsa sentimentului de ordine în viața a țăranului, lipsa celor mai elementare sentimente de prevedere și de economie, acolo unde bogăția — chiar în minimă proporție își arătase binefăcătoarele sale efecte. Nu puțin a contribuit la toate acestea și lipsa de cultură și scăderea sentimentului religios, ca și pierderea sistematică a încrederii în justiție și în judecătorii săi naturali [...]

Arh. St. București, fond Ministerul Justiției, Direcția judiciară, dosar 32/1907, f. 1—2.

30

1907 august 13. Tia Mare. Plîngerea adresată de 35 de locuitori din comuna Tia Mare Ministerului Agriculturii și Domeniilor, prin care protestează contra invoielilor agricole.

Domnule Ministru,

Jugul de fier care-l purtăm la gît, muncind la arendași, ne-a adus în sapă de lemn, muncind ziua și noaptea și ne rămîne sărăcie curată.

Mizeria aceasta crescînd din zi în zi ne-a excitat, am pierdut răbdarea și ne-am dat la fapte ireparabile și revoltătoare.

Schimbîndu-se guvernul, ne vedem îndreptățiți a vă adresa această plîngere, cu rugăminte din parte-ne — locuitorii comunei Tia Mare, județul Romani, a ne mai ușura în marginile posibilității sarcinile invoielei.

Nădăjduim că plîngerea aceasta va găsi ecoul cuvenit. De contră, ne vom pune în grevă cu toate că acum sîntem în perfectă liniște.

Devotați

(urmăază 35 de iscălituri)

31

1907 septembrie 22. Răspuns al școlii din comuna Bărca, județul Dolj, la chestionarul trimis de Revizoratul școlar al județului Dolj, în legătură cu răscoala.

Școala rurală din comuna Bărca
județul Dolj
Nr. 29

Domnule revizor,

La ordinul domniei voastre nr. 2566 din 9 septembrie 1907 am onoare cu respect a răspunde :

I. Relațiile dintre arendași și țărani sînt dintre cele mai rele. II. Nemulțumirile țaranului sînt multe, dar cele mai principale sînt : a) că invoiala e prea grea ; b) că socoteala e nedreaptă ; c) că pămîntul, partea arendașului i se dă întotdeauna mai mare decît este dreptul a i se da ; d) că stricăciunea cauzată în moșie o plătește prea exagerat, 10—20 lei de vită ; e) că arendașul și funcționarii lui sînt poartă prea crud cu el ; f) că partea cea mai mare din moșie o muncește arendașul și lui nu i se dă nici un sfert din aceasta ; g) că la caz de împrumut de la arendași, de bani, sau produse ia o dobîndă prea exagerată și spor la produse una la trei duble ce i le împrumută și h) că islazul pentru vite este insuficient în raport cu numărul vitelor.

Aceste nemulțumiri ale țaranului nostru nu sînt toate întemeiate, căci orice act agricol vei avea cu dînsul, fie cel mai ușor posibil, tot este greu pentru el, orice măsurătoare dreaptă vei face, pentru el tot nedreaptă este, orice întindere de islaz vei lăsa, pentru el tot insuficientă este. Dînsul ar dori ca totul să-i vină pîddegata (sic) fără a mai munci și toți să fie egali în avere și cel ce muncește și cel ce nu muncește, de aceea poartă întotdeauna ură neîmpăcată asupra celui mai muncitor din satul său și caută a-l nimici.

III. Contractele agricole sînt pe unele locuri grele, iar pe alte locuri mai ușoare, sînt grele pe unele locuri, căci invoiala este lăsată la bunul plac al arendașului și a ajuns ca arendașul să ia două din munca țaranului și el una, plus celelalte gratificații ca : pui de găină, ouă, mușchi etc.

IV. Țăranii n-au ieșit la prima vestire la munca cîmpului, ci mai tîrziu și cauza a fost că mai în toate părțile se avansa ideea să nu iasă la muncă pînă nu le va veni invoiala legată (sic) de la guvern, însă explicîndu-le gravitatea faptelor lor, i-am făcut a ieși imediat la munca lor și a arendașului.

V. Țăranii se împrumută mai mult la bogății satelor și împrumutul îl fac cu un procent de 50 bani la pol pe lună și uneori și un franc la pol pe lună.

VI. Banca populară luptă puternic contra acestei camele ; însă nefiind suficient capital, pentru a împăca necesitățile nesățioase ale țaranului, ei sînt nevoiți a alerga la cămătarii satului care sînt din toate treptele sociale.

VII. Autoritatea comunală lasă foarte mult de dorit și pot zice că ea este cauza tuturor relelor de care suferă comuna, căci în loc de a sădi dragostea între săteni, sădește numai invidia și răzbunarea, numai și numai a se menține la puterea ce a dobîndit și toate nevoile comunei sînt lăsate în părăsire.

VIII. Starea țaranului în comuna unde funcționez de 27 de ani este mulțumitoare, el are la îndemîină o invoială de una și una, islaz îndeajuns pentru vitele sale cum nu există la nici o moșie din județ și poate munci cîte 12 poșoane porumb și 12 de grîu pe moșie pe fiecare an, ei însă azi se arată nemulțumiți căci se răspîndesc între ei idei false că le va veni invoială legată de la guvern din 10 una și aceasta-i face a fi nemulțumiți cu starea de azi.

Acestea cu respect se aduc la cunoștința Domniei Voastre spre îndeplinirea citatului ordin.

Învățător dirigit.

Marin Pirvescu (?)

Statul pers. Nr. 2139

Domniei Sale, Domnului Revizor școlar Dolj

Arh. St. București, fond Spiru Haret, dosar 12/1907, f. 46—47, orig.

32

1907. Memoriile ing. Gh. Onea despre participarea învățătorului Stan M. Crudu la răscoala din 1907.

Era sîmbătă, 10 martie 1907, Stan M. Crudu se afla încă la localul primăriei, tremurînd de nerăbdare să afle vești despre mersul răscoalei la Frăsinet și să prindă din zbor, diferitele măsuri luate de către prefect contra răsculaților.

Puțin mai tîrziu, Stan Bănanu, omul ce făcea legătura între pâlmași și învățător, a vestit că țărani se adunaseră în marginea satului, aproape de biserică. În seara aceasta pluteau prin văzduhul întunecat al Băbăiței duhul de răzbuflare al țărănilor contra boierului, mai puternic decît oricînd. În cîrciuma lui Tudor Moldoveanu, oamenii beau rachiu, spre a prinde curaj. Pentru a-și asigura libertatea de acțiune, Stan M. Crudu convinge pe primar să raporteze prefectului că în Băbăița este liniște. În același timp, dădu indicații lui Stan Bănanu, să comunice răsculaților să aștepte pe cei din Frăsinet și Gălățeni. În jurul său, în localul primăriei se aflau aproape douăzeci de inși cu ochi sfredelitori și întrebarea pe buze: „ce facem domnule învățător? Ce facem? Nu vezi că trece timpul și noi stăm și așteptăm și ... așteptăm? Afară alte grupuri de săteni forfoteau pe drum. Ne-am adunat aci, nu ca să stăm. Vrem să știm ce facem cu invoelile. Auzi? De ce taci?”

Stan M. Crudu s-a folosit de faptul că tocmai atunci i se ceruse de către inspectoratul școlar să ia măsuri și să liniștească spiritele; pentru a vorbi oamenilor pe șleau, pe graiul lor, înfățișîndu-le starea mișcărilor țărănești din alte părți, așa după cum o știa din gazete, înflăcăru-i.

Pe la orele nouă seara, Stan Bănanu a anunțat că a sosit și Bobe Zamfirescu cu cei din Frăsinet și că s-au oprit și ei în fața cîrciumii lui Tudor Moldoveanu, fiind gata de acțiune. Stan M. Crudu trimite ultimele instrucțiuni lui Bobe Zamfirescu, prin Stan Bănanu. La miezul nopții, liniștea aceea țintuită de seară a fost străbătută de sunetul unei goarne. Mulțimea se îndreptase spre curtea boierului. Învățătorul Stan M. Crudu însoțit de secretarul Bobe Zamfirescu le-a ieșit în întîmpinare. Țăranii l-au ridicat pe umeri și învățătorul le-a citit un înflăcărat manifest îmbărbătîndu-i. După cîteva ore, limbi de foc, roșietice, se ridicau filfiind din casele boierului, pe care răsculații din Băbăița le dăduseră pradă flăcărilor, ajutați de frații lor din Frăsinet, Gălățeni și Orbeasca. La lumina lor se puteau observa copii, femei, bătrîni și bărbați, cu fețele negrite de fum și brăzdate de ură, gata să se năpustească și asupra altor binale, cu torțele aprinse.

În dimineața zilei de 11 martie 1907 s-a îndreptat cu același dor de răzbuflare spre Frăsinet, în frunte cu Ion Niculescu, picherul satului, Teodor Moldoveanu și Ion Cătălina, contabilul moșiei lui Gheorghe Angelescu. Pe rînd, conacele lui Mihail Jucă din Frăsinet și Gălățeni au fost transformate și ele în cenușă. La degoarea focurilor, răsculații au copt porumb în frigări și și-au astîmpărat foamea ce-i cuprinsese, de marea tensiune nervoasă de care erau stăpîniți.

În ziua de 12 martie 1907, localul primăriei din Băbăița, era înconjurat de mulțimea țărănilor ce se strînseseră și mai înfierbîntați de răzbuflare și cereau cu insistență să li se dea condicele creditului agricol și contractele de invoieți agricole, pe care le semnase boierului Angelescu, fără voia lor, siliți de spectrul hidos al foametei. În acel moment, vătășelul primăriei, Stan Codiță, omul de încredere al boierului și client vechi al pușcăriilor, a crezut că poate abate lumea de la calca pe care mergea, făcînd în același timp un neprețuit serviciu stăpînului său, asmuțînd lumea contra învățătorului, care le amendase copiii și care îndrăznea să-i cheme chiar și pe vîrstnici la școală.

Vocca lui de uncaltă boierească a fost repede adusă la tăcere de țărani, în frunte cu săteanul Marin Călin, care l-a demascat în fața mulțimii huiduindu-l ca pe un trădător al cauzei generale, pentru care porniseră la luptă pe viață și moarte.

În ziua de 13 martie 1907 în Băbăița a sosit din București Luță Călinescu, care a adus vești din capitală. De la el Stan M. Crudu a aflat de intrunirile de solidaritate cu țărănimea, ale studenților și muncitorilor capitalei. Țăranii însă, oarecum descurajați și îndurerați că fuseseră obligați să ardă cerealele care le-ar fi astîmpărat foamea lor și a copiilor, stau înșirați de-a-lungul drumului, ascultînd șovăirile care circulau, care mai de care mai alarmante. Stan M. Crudu ticlui un nou manifest, menit să le ridice moralul și să le alunge starea de apatie în care îi văzuse căzuți.

„Fraților creștini, înainte cu Dumnezeu, că ce este, este pentru binele vostru așa își începea el apelul. Ce este în București e minune. Sunt și eu tot fiu de țaran, ca și voi, din părinți ce au murit cu gura în pământ, muncind...” El mai arată că bogățiile sunt create de minile celor care muncesc, nu de ale ciocolor. Li îndeamnă să lupte mai departe, pentru sfârșirea jugului exploatare de către boierul satului Angelescu. Manifestul se termina cu lozinca mobilizatoare „sus țaranul român”.

Împreună cu Luță Călinescu și Bobe Zamfirescu, Stan M. Crudu a ieșit în mijlocul mulțimei și urcat pe masă de către Radu Avram, a citit cu voce tremurătoare manifestul, după care în fruntea maselor răsculate s-a îndreptat din nou spre curțile boierești, care mai fumegau încă, de au dat pradă flăcărilor, ultimele holecaburi și magazii și remizelor uneltelor agricole, aruncând chibriturile aprinse chiar el spre îmbărbătarea celor prezenți. Spre regretul tuturor, în iureșul răscoalei din Băbăița, își găsește sfârșitul mecanicul boierului, Tudor Popescu, lovit de moarte de țaranii din Frâsinet, deoarece acesta încercase să apere remizele de pîrjolul adus de răsculați.

A urmat ziua de 14 martie 1907, în care parcă mulțimea înfierbîntată de răzbunare, a obosit. Oamenii sătului de atîta amar de prăpăd, au început să se răspindească fieștecare pe la casele lor și așteptau tăcuți represaliile stăpînirii, așa după cum se svonea neîntrerupt.

În ziua de 15 martie 1907 a sosit în comună un detașament militar comandat de un colonel. Imediat au început arestările. Comandantul detașamentului avea instrucțiuni precise de a prinde pe șefii răsculaților, învățătorul Stan M. Crudu și Bobe Zamfirescu, dar țaranii solidarizați cu căpeteniile lor nu i-au divulgat slugii stăpînirii. Numai la amenințările repetate cu împușcarea din mulțimea sătenilor îngenunchiați, s-au ridicat cîțiva inși, care au declarat adevărul, spunînd că le-au fost șefi.

Au fost arestați imediat și trimiși la Giurgiu sub excorta condusă de un ofițer din regimentul 6 Mihai Viteazul ales dintre vîstarele celor bogăți. Acesta i-a bătut și i-a amenințat cu moartea, dacă nu vor declara, că tot ceea ce au făcut, au împlinit din ordinul lui V. M. Kogîlniceanu, fiul marelui om de stat și cărturar Mihail Kogîlniceanu, precum și la îndemnul lui Alexandru Valescu, proprietarul ziarului „Gazeta Țăranilor”. Nimeni însă din cei arestați n-a scos un singur cuvînt, pînă ce n-au fost întemnițați. Penitenciarul din Giurgiu, primise lacom pe fiii cei mai buni ai neamului, care îndrăzniseră să ia apărarea țăranilor oprimați. În închisoare, Stan M. Crudu a putut cunoaște pe V. M. Kogîlniceanu și în special pe învățătorul Alexandru Valescu, de care nu se va mai despărți pînă la moarte.

Arh. St. Giurgiu, fond S. M. Crudu, dosar 2.

33

1907. Însemnările* lui Nedea C. Roșu despre desfășurarea răscoalei în comuna Stănești, județul Giurgiu.

„Ce fac în fiecare zi“ (filele 2—26) „pe acest an am pătîit foarte rău o frică cu ruvultuția și una cu secita foarte rău“¹.

Capitolul „condica pentru tocmeala casilor, cu ce preți și ce om este și de unde, pe anul 1907“ (filele 27—39): „am învălîit pe acest an pînă la decembrie 31, pe anul 1907, case 11 și lăsături sau coborîte, sau celari și ambaruri și pătule și orice lucru 28, cu toate fac 39 și banii lor costă, adică cîștigul la aceste lu-

* Documentul reprezintă un caiet cu 106 file legate cu sfoară în două coperte de carton. Sînt însemnările făcute de țaranul Nedea C. Roșu, din comuna Stănești, județul Vlașca (Giurgiu), în anul 1907, unele redînd informații despre satul românesc la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru. Autorul surprinde cele mai importante momente din preajma, dar mai ales din timpul răscoalei din primăvara anului 1907.

¹ Deoarece însemnările despre răscoală sînt prezentate în partea finală, menționăm că în Stănești au avut loc, în 1907, 6 schimbări de primărie și că prețul la principalele produse cerealiere — grîu, porumb, orz și mei — s-a dublat în decembrie 1907 față de ianuarie același an, lucru ușor de explicat datorită secetei foarte puternice din vara anului 1907.

crăci, 39 poli și 12 franci și 50 bani cu datorie cu tot. Și am învălit potrivit, nici mult, nici puțin, slavă Domnului pe acest an 1907⁴. „Și au rămas 54 franci și o să mai dea pină pe toamnă 20 franci și mai rămîne 34 franci la arie (în vară) 1908 și să-mi secere un pogon la vară pe 1908⁵, această lucrare urmînd a fi executată pentru 10 lei. Cu Mîea Olteanu, tot din Stănești, cădea de acord ca să îi înveicască o casă de 6 stînjeni cu fier plumbuit pentru 13 poli și 9 franci, urmînd ca ultimul „să vie cu 5 inși într-o zi la seceră și să vie la 2 clăci la seceră iară cu 5 inși într-o zi 10 franci și 5 la două clăci iar 10 franci, cu totul 20 de franci“. Datele sînt concludente pentru cît se plătea în 1907 pentru o zi la seceră și pentru alta la clacă.

Operațiunile efectuate la mașina de lînă, ca și cele făcute la moară, la mașina de bătut porumb și la vînturătoarea pe care le avea în proprietate, sînt prezentate la filele 40—65. În cazul mașinii de lînă însemnările încep cu anul 1904; pentru perioada 1904—1906 fiind dăruite 714 ocale de lînă de către 487 de oameni, cîștigul fiind de 205 franci. Pentru 1907 operațiunile sînt defalcate pe luni, cîci 373 de țărani dînd la darac 549 ocale lînă, cîștigul fiind de 164,85 lei. La „tîlindru“ sau moară, operațiunile sînt consemnate din octombrie 1902, probabil momentul cumpărării lui, în perioada 1902—1907 fiind măcinată 228 kile de cereale, de la care a luat 236 duble de uium, ceea ce în bani echivala cu 471,30 franci. În 1907 prin moara sa au fost lucrate 285 kg pentru sămînță, de la care a luat un uium de 8 kg, precum și 20 de lei. La vînturătoarea de pleavă au fost date spre curățire în 1907, 910 duble, uiumul fiind de 22 duble iar cîștigul în bani de 50 de franci. Mașina de bătut porumb a cumpărat-o în 1901, dar statistica o începe în 1906 cînd s-au bătut 42 de kg, uiumul obținut fiind de 42 duble, plus 20 de franci, pentru ca în 1907 să fie bătute 1024 duble de la care a luat uium 20 de duble și 36 franci. Prezentarea acestor date statistice vine să arate noi aspecte privind viața satului Stănești în perioada analizată.

Posesor a două prăvălii, una la Stănești, alta la Rălești (comuna Gogoșari, județul Giurgiu), autorul a vîndut în 1907 „cuie, lămpi de patru neamuri, tîni-chele (cratiți, oale), pîlnii mici de trei neamuri, caiele de cai, ulei, vopsele“ etc. și „am cîștigat de cuie și mărunțișurile mai sus scrise 160 de franci, adică 8 poli, fără cheltuieli“, o lampă de gaz costa 1 leu bucată, iar el o vindea cu 1,35 lei; un pachet de caiele de cai costa 1,20 lei, el îl vindea cu 2,50 lei; un kilogram de vopsea albastră costa 65 de bani, el o vindea cu 1,30 lei. Toate acestea explică cum a putut să cîștige în 1907 acei 160 de lei fără cheltuieli.

O statistică riguroasă pentru anul 1907 este aceea a geamurilor puse, care o începe cu anul 1891, pentru perioada 1891—1907 menționînd că a pus 7920 geamuri pentru care a cheltuit 1538 franci, cîștigul fiind de 1746 franci. În 1907 a pus 894 geamuri, avînd un cîștig de 217,60 franci la 493,60 franci cheltuiți. Cele mai multe geamuri au fost puse în luna martie — mai, ca urmare a distrugerilor provocate în vremea răscoalei.

Ultimele 22 de file cuprind datornicii pe care i-a avut începînd cu 1897, un capitol aparte fiind rezervat datoriiilor fratelui său Marin Crăciun, altul cîrților religioase pe care le-a vîndut în sat, iar ultimul capitol reprezintă un tabel cu fierării din sat, 5 la număr, care au cumpărat pentru fierările lor, în 1907, 211 ocale cîrbuni cu 8—10 parale ocaua.

În legătură cu răscoala, documentul menționează că primele nemulțumiri ale țărănilor au avut loc în a doua decadă a lunii februarie 1907: „Duminică, 11 februarie, cu am fost la sînta biserică și era lume ca frunza la școală pentru gardă că le cerea 5 franci pentru gardă și lumea nu vrea să plătească și era lumea vîlmășită“ dar cu toate acestea, în ziua de 27 februarie s-au înființat garda. „Ecoul evenimentelor din Moldova este menționat la 9 martie 1907: „și în Moldova s-a făcut ruvuluție de moarte“.

Deosebit de bine sînt precizate evenimentele începînd cu data de 11 martie 1907: „Duminică, 11 martie, eu am fost la biserică și era și Popescu² de la curte și era ruvuluție în toată țara și au rupt și drum de fer la Atirnați. ziua bînc, ger de dimineață și noroi mare și s-a dus toată lumea la curte³. Luni, 12

² Vasile Popescu, administratorul moșiei din Stănești a lui Al. Emilian Labovary, proprietarul unor întinse moșii din județul Vlașca, conform ziarului „Adevărul“ din 13 martie 1907: „La Stănești țărani au cerut noi învoielii administratorului Popescu“.

³ În această zi, 11 martie 1907, orele 14,00, „locuitorii țărani din comuna Stănești, Plasa Dunărea, județul Vlașca adunați sub cerul liber pe Valca Fintinelor din fața școlii de copii, luînd în dezbatere situațiunea politică și economică a țărănimii din țară și din localitate ... alegem ca comitet ... pe următoarele per-

martie, eu am fost la⁴ curte și s-a pus foc la toată curtea⁵ și am mers tot satul la Teoharie⁶ și i-am pus foc la toată curtea și au spart capul la 1 căpitan⁷ și au omorât 1 locotinent și pe Florea Boțoroagă l-a împușcat și am mai lucrat la bășici; ziua ger tare de dimineață și noroi mare. Marți, 13 martie, eu am fost de dimineață am făcut la bășici și după nimezi am plecat la târg cu un car cu

soane: Tudor Nicolau, Petre Ghizdăreanu, Anghel O. Frîncu, Nedea C. Roșu și Stancu Castravete“ (vezi N. Ajităriței, *Documente privind răscoala țăranilor din anul 1907 în județul Giurgiu*, Giurgiu, 1984, p. 74). Aceste evenimente aveau loc cu toate că, anterior izbucnirii răscoalelor din Vlașca, prefectul județului, Dimitrie Petrescu, în apelul „Către țărani“ spunea: „oameni buni, stați de chibzuiți cu mintea voastră întreagă și sănătoasă și nu vă lăsați să fiți înșelați de vorbe seci rostite de oameni pe care nu i-ați mai văzut ...“ (conf. „Adevărul“ din 8 martie 1907); o notă trimisă de corespondentul din Giurgiu al ziarului „Adevărul“ în ziua de 10 martie 1907 și publicată în același ziar la 12 martie 1907 arată că „La Giurgiu e liniște — forța publică a fost însă întărită pentru orice eventualitate. În tot cursul nopții au circulat patrulile în oraș. Barierele sînt păzite de jandarmi și de sergenți. Mai toți arendașii din județ au sosit în localitate (Giurgiu). Parte din ei au plecat la București. Numeroase familii evreiești au plecat la Ruscuc.“

⁴ Mai mult ca sigur că formularea corectă este „am fost la curte“ și nu „am fost acasă“, cum apare în manuscris, cu atât mai mult cu cît se vede clar că „acasă“ a fost scris peste un alt cuvînt, probabil „curte“, cu altă cerneală.

⁵ „Adevărul“ din 13 martie 1907 menționează: „La Stănești țăranii au cerut noi învoieși administratorului Popescu“ (după o informație trimisă ziarului la 11 martie 1907); de fapt în numărul din 15 martie 1907 al aceleiași ziar se menționa: „agitațiile țărănești s-au manifestat în această comună (Stănești), încă de simbătă seară 10 martie a.c. cînd au căzut țăranii la pace cu boierul să li se ia țăranilor din 5 una“.

⁶ Ch. Teoharie, arendașul moșiei lui Al. Emilian Lahovary, din Stănești.

⁷ Sub genericul „Panică la Giurgiu“, ziarul „Adevărul“ din 12 martie 1907 menționează: „La Giurgiu este o panică extraordinară. Orașenii speriați au cerut arme de la regimentul din localitate: toți sergenții de stradă au fost înarmați cu puști. Magazinele sînt închise ... Orașul este înconjurat de armată, dar forțele militare tot nu sînt suficiente. Autoritățile au cerut artilerie din București. La Stănești revolta continuă. Sătenii au dat foc curții domnului Lahovary (de fapt a arendașului Teoharie)“. Într-o telegramă a Prefecturii județului Vlașca din 12 martie 1907 se menționa: „Ultimele informații spun că în comuna Stănești, distanță 10 km. de Giurgiu, răsculații au ucis pe comandantul companiei, doi ofițeri, mai mulți soldați și au pus pe goană compania. Răsculații pornesc spre Giurgiu ... rog binevoieți a ambarca o baterie artilerie absolut necesară pentru apărarea orașului. Stirea morții căpitanului Mareș și a locotenentului Nițulescu se confirmă“ (conf. N. Ajităriței, *op. cit.*, p. 77). „Adevărul“ din 15 martie 1907 despre incidentele de la Stănești din 12 martie menționează: „...pentru ca țăranii să nu se dea la devastări s-au luat măsuri să se trimită și în această comună (Stănești) armata pentru menținerea ordinii. Se trimite aici compania I din Regimentul 5 Vlașca pusă sub conducerea căpitanului Mareș (Grigore) și a locotenentului Nițulescu (Ion). Trupa a tras direct la conacul moșiei Lahovary făcînd armele piramidă. Țăranii, la vederea ostirei, deși de cu seară se învoiseră cu administratorul Vasile Popescu. ... au venit din nou la curte și arătîndu-se nemulțumiți, cereau să fie învoieți cu din 10 una...“ Referindu-se la victimele acestui moment, „Adevărul“ (neinformată încă bine) din 14 martie 1907 menționa în articolul „Lupta de la Stănești“: „Ni se comunică pe cale particulară că lupta de la Stănești din Vlașca a fost groznică. Pe lângă cei doi ofițeri căzuți soldații exasperați prin moartea comandantului lor au dat salve care au culcat la pămînt 2—300 țărani. Se crede că sînt și tot alțița răniți ... Locotenentul Nițulescu a murit pe cînd era transportat spre oraș. În momentul cînd cădea sub loviturile răsculaților, locotenentul a ucis cu forcuți de revolver pe 5 din răsculații care l-au atacat ... D. căp. Mareș se află grav rănit la spital. Starea sa inspiră cele mai serioase temeri. După o telegramă primită astă noapte la ora 2 nefericitul căpitan s-ar afla în agonie“. Același ziar menționa la 15 martie: „Locotenentul Nițulescu, mort, un căprar și 2 soldați răniți au fost aduși la Giurgiu într-o căruță. Țăranii răniți mortal sînt 2: Florea Boțoroagă împușcat în abdomen și altul în picior“. Referindu-se la acești 2 răniți un raport al Prefecturii județului Vlașca menționa: Ilie Stan Găulea din Stănești, de 32 de ani, de meserie agricultor a fost rănit ușor de armată, iar Florea Petre Boțoroagă de 40 de ani a fost rănit grav, amîndoi aflîndu-se la spitalul din Giurgiu“ (conf. N. Ajităriței, *op. cit.*, p. 164).

7 cai și cu 15 oameni de am fost la târg ca să facă pace și am fost înconjurat de armată la bariere⁸. Miercuri, 14 martie, eu am fost acasă, am fost pînă la nimezi și după nimezi au venit tunurile și bombarzile și l-au bombardat Vieru și au pus foc armat(a) și noi ne-am dus la popa la Buciumeni și satu i-au pus foc (armata) la Stănești, ziua nor și noroi⁹. Joi, 15 martie, eu am fost la Buciumeni și am venit acasă cu căruța cu copiii și cu Călin și pă frățiea Marin l-a prins prizonier armata din pădure și seara m-a luat jandarmul și m-a dus la temniță că și eu am ars satul. Vineri, 16 martie, eu am fost închis în temniță și Marin la cazarmă și alde tata acasă (era). Ziua bine, dar ploa și ninge și era toată lumea vâlmășită și era în târg 8 regiment de ar(mată). Sîmbătă, 17 martie, eu am fost tot în temniță închis și lumea era vâlmășită cu ruvuluția și am fost lume multă închisă ori de pe unde; ziua ninge și s-a topit. Duminică, 18 martie, eu am fost tot închis în temniță și seara ne-a prezentat la jandarm și am dormit la jandarm în arest; ziua bine și frig. Luni, 19 martie, eu am fost închis la jandarm, închis la arest și ziua bine și Marin închis; și tata au plecat la bielici încărcat cu soldați. Marți, 20 martie, eu am fost tot închis la jandarmi și era o mulțime de oameni, orașul plin, și toate lucrurile erau tulburi. Miercuri, 21 martie, eu am fost tot închis la jandarm și pe seară ne-a dat drumul și am venit la puterea nopții 5 înși; ziua cald și zăpada se topise. Joi, 22 martie, eu am fost acasă, am curățat grădina, am măturat, și am pus usturoi, ziua cald și ne-a chemat Popescu la curte și ne-am uitat pe unde arse¹⁰.

O ultimă însemnare mai importantă despre răsccoală se află la fila 8, unde, după ce prezintă prețurile principalelor produse cerealiere pe luna aprilie, autorul menționează: „și lumea era vâlmășită, toată țara era în pericol de ruvuluție și la târg nu fi lasă fără bilet, și la biserică era ordin să vie toată lumea, și în județ (sint) morți 38 și răniți 49“.

Arh. St. Giurgiu, Colecția de documente, dosar 110.

⁸ „Adevărul“ din 13 martie 1907: „Se simte foarte mult lipsa de forțe pentru a înăbuși răscoalele; panica este generală și credința tuturor este că la noapte vor avea loc evenimente mari la Giurgiu“; iar în articolul „Situția gravă la Giurgiu“: „proprietarii și arendașii fugari din Vlașca aduc știri alarmante cu privire la situația din Giurgiu. Sint temeri ca bivolarii să nu se unească cu țărani răscolii. Situația fiind îngrijorătoare, pentru a preîntîmpina vreo tulburare a marginilor Giurgiului și a liniști panica din oraș, am luat măsuri de pază, retrăgînd armata din comunele care s-au liniștit, pentru a putea avea la timp forțe suficiente în oraș“ (N. Ajităriței, *op. cit.*, p. 85).

⁹ „România muncitoare“ din 18—25 martie 1907, în articolul „Hecatomba ciocnăscă“ menționa: „Iată mai amănunțit, după ziare, cîți țărani au fost uciși sau răniți pînă acum. Trebuie să se știe că acestea nu-s cifre exacte. Stăpînirea a luat măsuri să se ascundă adevărul. Stănești — Vlașca: 200—700 morți, Vieru—Vlașca, 7 morți ... și să se observe că nici nu sint înșirate aici toate ciocnirile și mai ales devastările din ultimele zile unde în ciocnirile cu țărani s-a tras și cu tunurile. Au fost apoi bombardate de artilerie 3 sate din Vlașca: Vieru, Hodivoaia și Stănești“. „Adevărul“ din 16 martie 1907: „În Vlașca n-au vorbit numai puștile a vorbit și tunul ... Ne fu dat să vedem și aceasta cu ochii ... ne apucă groaza la gîndul că 3 sate ale țării au avut să sufere bombardamentul artileriei românești ... De la Vieru armata s-a îndreptat spre Stănești, care cum se știe a fost zilele trecute teatrul unor cruzimi de o barbarie neîntrecută făptuită de răscolai. Satul a fost distrus prin foc și șrapnele ... incendiindu-se apoi casele în jurul cărora au avut loc scene de groază ... tot ce se poate afirma este că satele: Vieru, Hodivoaia și Stănești pot fi considerate ca inexistente pe harta județului Vlașca ... un nor des de zgură de coceni pătrunde pînă în oraș și flăcările satei incendiate se văd de la o distanță de 10 km ...“